

*Załącznik do Uchwały Nr 69/1154/16/V
Zarządu Województwa Warmińsko-Mazurskiego
z dnia 27 grudnia 2016r.*

*Wojewódzki Program
Polityki Prorodzinnej
na lata 2017-2021*

Olsztyn, 2016 rok

Spis treści:

I. Wstęp	3
II. Uwarunkowania prawne	4
III. Diagnoza sytuacji demograficzno-społecznej rodzin w województwie warmińsko-mazurskim	5
1. Podstawowe informacje o województwie	5
2. Charakterystyka demograficzna	5
3. Gospodarka, rynek pracy i sytuacja ekonomiczna rodzin	7
4. Poziom życia mieszkańców województwa	9
5. Malżeństwa	14
6. Rozwody i separacje	15
7. Wydłużenie urlopu macierzyńskiego	15
8. System świadczeń rodzinnych	16
9. Program 500+	18
10. Karta Dużej Rodziny	18
11. Strefa pomocy społecznej	20
12. Działania profilaktyczne wspierające rodzinę	22
13. Wspieranie rodzin wielodzietnych	23
14. Regionalny Program Operacyjny Województwa Warmińsko-Mazurskiego na lata 2014-2020	25
15. Badania realizowane przez ROPS (OIS i ROT-OPS)	28
IV. Analiza SWOT	29
V. Cel główny, cele szczegółowe i działania Wojewódzkiego Programu Polityki Prorodzinnej na lata 2017-2021 oraz wskaźniki osiągania celów i podmioty realizujące	30
VI. Realizacja oraz monitorowanie Wojewódzkiego Programu Polityki Prorodzinnej na lata 2017-2021	35
VII. Zespół ds. opracowania Wojewódzkiego Programu Polityki Prorodzinnej na lata 2017-2021	36
Załącznik nr 1: Harmonogram wdrażania Wojewódzkiego Programu Polityki Prorodzinnej na lata 2017-2021	

I. Wstęp

Samorząd Województwa Warmińsko-Mazurskiego realizuje zadania dotyczące wspierania rodziny w prawidłowym rozwoju oraz współdziała w zapewnieniu właściwej pomocy, w tym instytucjonalnej, w sytuacjach kryzysowych.

Działania te podejmowane są w oparciu o zapisy dotyczące polityki prorodzinnej ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa oraz zapisy ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej.

Wojewódzki Program Polityki Prorodzinnej na lata 2017-2021 jest w dużej mierze kontynuacją *Wojewódzkiego Programu Prorodzinnej Polityki Społecznej na lata 1999-2003*, *Wojewódzkiego Programu Polityki Prorodzinnej na lata 2004-2007*, *Wojewódzkiego Programu Polityki Prorodzinnej na lata 2008-2011* oraz *Wojewódzkiego Programu Polityki Prorodzinnej na lata 2012-2016*, którego wdrażanie zakończy się w 2016 r.

Poprzedni *Program* został przyjęty w dniu 13 marca 2012 r. Uchwałą Nr 12/193/12/IV Zarządu Województwa Warmińsko-Mazurskiego. Był on realizowany przy współpracy z Radą ds. Rodzin Województwa Warmińsko-Mazurskiego oraz lokalnymi samorządami, jednostkami organizacyjnymi pomocy społecznej, placówkami oświaty, kultury, poradniami, organizacjami pozarządowymi i in. podmiotami pracującymi na rzecz rodziny.

Program na lata 2017-2021 został opracowany przez Zespół Roboczy powołany przez Zarząd Województwa Warmińsko-Mazurskiego Uchwałą 24/379/16/V z dnia 25 kwietnia 2016 r. W skład Zespołu weszli przedstawiciele:

- Samorządu Województwa Warmińsko-Mazurskiego,
- Wojewody Warmińsko-Mazurskiego,
- Konwentu Powiatów Województwa Warmińsko-Mazurskiego,
- Związku Gmin Warmińsko-Mazurskich,
- Rady ds. Rodzin Województwa Warmińsko-Mazurskiego,
- Konwentu Dyrektorów i Kierowników Ośrodków Pomocy Społecznej Województwa Warmińsko-Mazurskiego,
- Konwentu Powiatowych Centrów Pomocy Rodzinie,
- Uczelni wyższych,
- Kuratorium Oświaty w Olsztynie,
- Policji,
- Prokuratury,
- Sądu Okręgowego i Sądu Rejonowego w Olsztynie,
- Organizacji pozarządowych,
- Innych ważnych partnerów

Prace Zespołu miały charakter warsztatowy.

Cele i działania przyjęte w *Wojewódzkim Programie Polityki Prorodzinnej na lata 2017-2021* wynikają z diagnozy sytuacji rodzin w województwie.

II. Uwarunkowania prawne

Realizacja polityki prorodzinnej przez Samorząd Województwa Warmińsko-Mazurskiego, obejmująca działania zmierzające do poprawy sytuacji rodzin w województwie oraz zapewnienia pomocy dzieciom pozbawionym opieki rodzicielskiej, opiera się m. in. na poniższych dokumentach i aktach prawnych:

1. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. 1997 nr 78 poz. 483 z późn. zm.),
2. Ustawa o samorządzie województwa (Dz. U. 2016, poz. 486),
3. Ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. z 2016 poz. 575),
4. Ustawa o pomocy społecznej (Dz.U. z 2016 poz. 930),
5. Ustawa o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz.U. z 2016 poz. 1817),
6. Ustawa o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (Dz. U. 2015, poz. 149 ze zm.),
7. Ustawa o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz. U. 2015, poz. 1390),
8. Ustawa o przeciwdziałaniu narkomanii (Dz. U. 2016, poz. 224),
9. Ustawa o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (Dz. U. 2016, poz. 487),
10. Strategia Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Województwa Warmińsko-Mazurskiego do 2025 roku (Uchwała nr XXXIV/474/05 Sejmiku Województwa Warmińsko-Mazurskiego z dnia 31 sierpnia 2005 r.),
11. Strategia Polityki Społecznej Województwa Warmińsko-Mazurskiego do 2020 roku (Uchwała Nr XIV/253/12 Sejmiku Województwa Warmińsko-Mazurskiego z dnia 21 lutego 2012 r.),
12. Regionalny Program Operacyjny Warmia i Mazury 2014-2020,
13. Program Operacyjny Wiedza Edukacja Rozwój 2014-2020,
14. Powszechna Deklaracja Praw Człowieka,
15. Karta Praw Rodziny,
16. Ustawa o samorządzie gminnym (Dz.U. z 2016 poz. 446),
17. Ustawa o samorządzie powiatowym (Dz.U. z 2015 poz. 1445),
18. Ustawa o wsparciu kobiet w ciąży i ich rodzin „Za życiem” (Dz.U. z 2016 poz. 1860).

Realizacja zapisów Strategii Polityki Społecznej Województwa Warmińsko-Mazurskiego do 2020 roku odbywa się m.in. w oparciu o programy wojewódzkie. Opracowywanie i wdrażanie tych programów przebiega przy aktywnym współdziałaniu jednostek samorządu terytorialnego, administracji rządowej, jednostek organizacyjnych pomocy i integracji społecznej, instytucji rynku pracy, jednostek organizacyjnych wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej, placówek działających w obszarze oświaty, kultury i sportu, podmiotów ekonomii społecznej, organizacji pozarządowych, Kościołów i związków wyznaniowych i in.

Programy wojewódzkie:

1. Wojewódzki Program Polityki Prorodzinnej na lata 2012 - 2016;
2. Wojewódzki Program Wspierania Rodziny i Systemu Pieczy Zastępczej na lata 2013 - 2017;
3. Wojewódzki Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Województwie Warmińsko-Mazurskim na lata 2016-2020;
4. Wojewódzki Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie w Województwie Warmińsko-Mazurskim na lata 2015 – 2020;
5. Wojewódzki Program Przeciwdziałania Narkomanii w Województwie Warmińsko-Mazurskim na lata 2013-2017;

6. Wojewódzki program wyrównywania szans i przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu oraz pomocy w realizacji zadań na rzecz zatrudniania osób niepełnosprawnych na lata 2016-2020;
7. Program „Polityka senioralna województwa warmińsko-mazurskiego na lata 2014-2020”;
8. Wojewódzki Program Rozwoju Ekonomii Społecznej na lata 2015-2020;
9. „Program Warmia i Mazury dla Dużej Rodziny”.

III. Diagnoza sytuacji demograficzno-społecznej rodzin w województwie warmińsko-mazurskim

1. Podstawowe informacje o województwie

Województwo warmińsko-mazurskie jest czwartym pod względem powierzchni regionem Polski, zajmując 24.174 tys. km² (7,7% powierzchni kraju). W granicach województwa znajduje się 116 gmin (w tym 16 miejskich, 33 miejsko-wiejskie i 67 wiejskich). Na obszarze regionu utworzonych jest 19 powiatów ziemskich oraz 2 powiaty grodzkie (miasta na prawach powiatu: Olsztyn i Elbląg).

W województwie wyodrębnione są trzy podregiony:

- elbląski (31% powierzchni, 37% ludności województwa), w skład którego wchodzi powiaty: braniewski, działdowski, elbląski, iławski, nowomiejski, ostródzki, m. Elbląg;
- olsztyński (43% zarówno powierzchni, jak i ludności), w skład którego wchodzi powiaty: bartoszycki, kętrzyński, lidzbarski, mrągowski, nidzicki, olsztyński, szczytyński, m. Olsztyn;
- ełcki (26% powierzchni i 20% ludności regionu), w skład którego wchodzi powiaty: ełcki, giżycki, olecki, piski, gołdapski, węgorzewski.

W województwie warmińsko-mazurskim tereny wiejskie zajmują 97,5% powierzchni województwa, co oznacza najwyższy udział w kraju. Powoduje to znacznie mniejszą gęstość zaludnienia w porównaniu z innymi regionami kraju, wynoszącą 60 osób na 1 km² (Polska – 122 osoby). 60% mieszkańców mieszka w miastach, a 40% na terenach wiejskich.

W regionie znajduje się 49 miast i 3.876 (2014 r.) miejscowości wiejskich. W trzech największych miastach: Olsztynie, Elblągu i Elku mieszka łącznie ponad 40% mieszkańców miast.

Stolicą województwa warmińsko-mazurskiego i siedzibą władz samorządowych oraz przedstawicieli władz rządowych jest miasto Olsztyn, które na dzień 31.12.2014 roku zamieszkiwało 173 831 osób.

2. Charakterystyka demograficzna

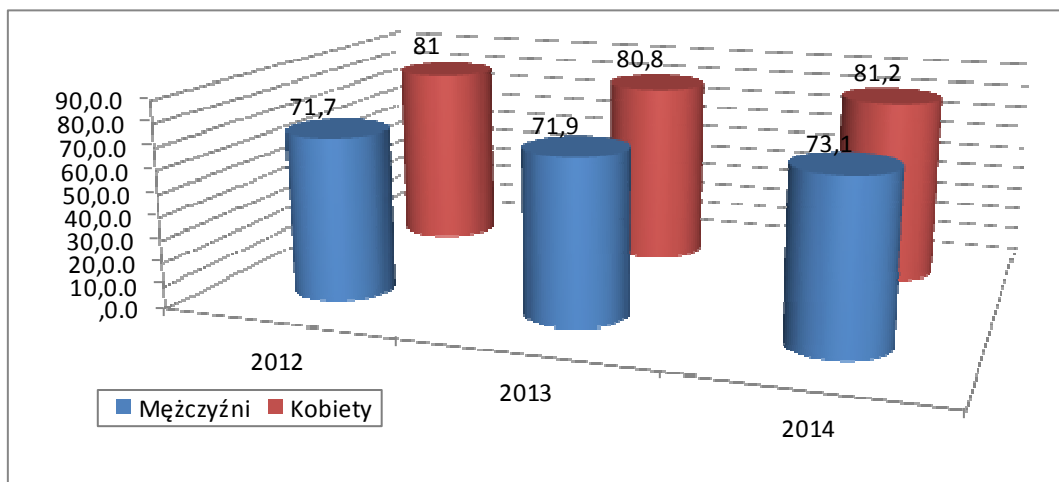
Liczba ludności na koniec 2015 r. w województwie warmińsko-mazurskim wyniosła 1.443.967.

Z analiz progностycznych dostępnych w GUS wynika, że w roku 2016 całkowita liczba ludności województwa wyniesie 1.436.534 osób, a w roku 2020 mieszkańców województwa będzie 1.421.093, to o 22.874 osób mniej niż odnotowano na koniec 2015 roku. Najnowsza prognoza opracowana na lata 2014–2050 przewiduje systematyczny spadek liczby ludności województwa. Populacja województwa zmniejszy się do 1 336,3 tys. w 2035 r. i 1 207,9 tys. w 2050 r. Ubytek ludności w większym stopniu będzie dotyczył miast. Prognozuję się, że do 2035 r. liczba mieszkańców miast zmniejszy się 10,4% i wsi 3,7%, natomiast do 2050 r. odpowiednio 20,7% i 10,5%. Prognozowanie w kierunku zmniejszania się populacji wynika niezmiennie m.in. z powodu spadku przyrostu naturalnego i w konsekwencji starzenia się społeczeństwa.

W strukturze wiekowej ludności województwa warmińsko-mazurskiego na przestrzeni lat 2012-2016 można zauważyć stały proces zwiększania się grupy osób w wieku poprodukcyjnym, przy jednoczesnym zmniejszaniu się liczby dzieci i młodzieży w wieku poniżej 18 lat.

Jednym z czynników powodujących stałe zwiększanie się liczby osób w wieku poprodukcyjnym jest również przedłużanie się przeciętnej długości trwania życia. Niekorzystnym zjawiskiem są dysproporcje w długości trwania życia kobiet i mężczyzn. Średnie krajowe dla tych grup na koniec 2014 roku wyniosły 81,6 lat dla kobiet i 73,8 lat dla mężczyzn, a dla województwa warmińsko-mazurskiego były niższe i wyniosły odpowiednio 81,2 lat i 73,1 lat.

Wykres 1. Przeciętna długość trwania życia kobiet i mężczyzn w województwie warmińsko-mazurskim w latach 2012-2014

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL

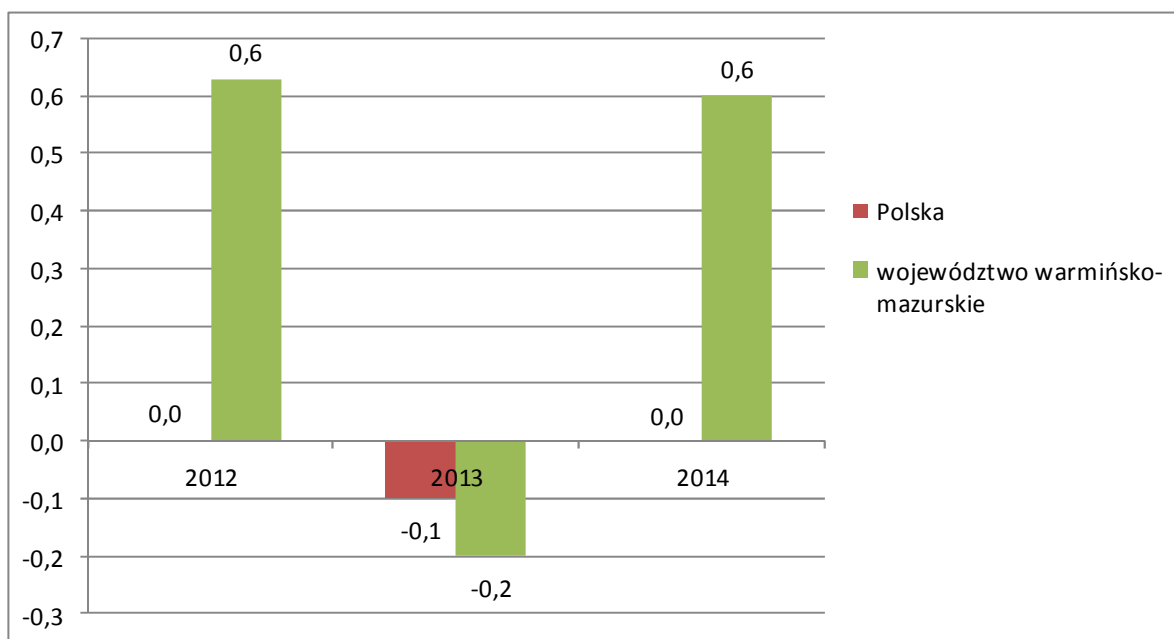
Wobec powyższego niezbędnym jest stworzenie odpowiednich warunków życia oraz możliwości różnorodnych form aktywności dla powiększającej się grupy osób w wieku senioralnym.

Stanowi to jedno z ważnych wyzwań dla kształtowania polityki społecznej w regionie oraz na szczeblu rządowym.

Zjawiskiem korzystnym na tle średniej krajowej jest wskaźnik przyrostu naturalnego, który wyniósł w województwie w latach 2012 - 2014 r. 0,6, gdzie dla Polski w tym czasie wyniósł 0,0. Niepokojący jednak jest fakt, że w porównaniu do ubiegłych lat, w połowie 2015 roku przyrost naturalny dla województwa warmińsko-mazurskim wyniósł już -0,6 a dla kraju -0,7.

Z danych GUS wynika, że po pierwszych sześciu miesiącach 2015 r. liczba zgonów przewyższyła liczbę urodzin aż o 13 tys. Jeśli takie tempo zostanie podtrzymane do końca 2015 roku to okaże się on być najgorszym od czasów zakończenia II wojny światowej pod względem ujemnego przyrostu naturalnego. Niestety wiele wskazuje na to, że kolejne lata będą jeszcze gorsze.

Wykres 2. Przyrost naturalny na 1000 ludności w Polsce i województwie warmińsko-mazurskim w latach 2012-2014

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL

3. Gospodarka, rynek pracy i sytuacja ekonomiczna rodzin

Sytuacja ekonomiczna rodzin warunkowana jest przede wszystkim możliwościami oferowanymi przez rynek pracy. Warmińsko-mazurski rynek pracy należy do najmniej rozwiniętych i dynamicznych w kraju, natomiast samo województwo jest jednym z najmniej uprzemysłowionych obszarów Polski.

Wartość produktu krajowego brutto wytworzonego w województwie w 2015 r. wyniosła 31.077 mln zł (tabela poniżej).

Tabela 1. Produkt krajowy brutto ogółem (w mln zł)

Jednostka terytorialna	2012	2013	2014	2015
Polska	1.628.998	1.656.341	1.719.146	1.789.696
Województwo warmińsko-mazurskie	43.090	45.008	46.222	31.077

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL

Produkt krajowy brutto na jednego mieszkańca w województwie warmińsko-mazurskim w 2014 r. wyniósł 31.977 zł (tabela poniżej). Wskaźnik usytuował województwo na 14 miejscu.

Tabela 2. Produkt krajowy brutto na 1 mieszkańca (w zł)

Jednostka terytorialna	2012	2013	2014
Polska	41.398	43.168	44.670
Województwo warmińsko-mazurskie	29.677	31.977	31.977
Województwo/ Polska (Polska= 100)	71,7	72,0	71,6

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL

Region woj. warmińsko-mazurskiego osiągnął wysoki poziom specjalizacji w branżach: produkcja mebli, produkcja wyrobów z gumy i tworzyw sztucznych, produkcja artykułów spożywczych oraz produkcja z drewna, korka i wikliny. Część firm odnotowuje wysokie wskaźniki innowacyjności, w szczególności dotyczy to produkcji i naprawy statków i łodzi oraz produkcji: mięsa, wyrobów mleczarskich, wyrobów stolarskich i ciesielskich dla budownictwa, mebli, a także produkcji metalowo-maszynowej. Regionalna Strategia Innowacyjności Województwa Warmińsko-Mazurskiego do roku 2020 ukierunkowana jest na budowanie innowacyjnych specjalizacji regionalnych, wśród których szczególne znaczenie mają: sektor turystyczny (z nowymi formami usług), sektor ICT, sektor meblarski i sektor spożywczy (dostarczający żywność wysokiej jakości). Analizy sektorowe pozwalają również wskazać sektory wysokiej szansy, do których zaliczają się w większości wymienione wyżej, a także: rybactwo, przemysł energetyczno-ciepłowniczy, usługi ICT, usługi doradztwa dla biznesu oraz usługi medyczne i opieka społeczna dla osób uzależnionych od pomocy innych¹.

Według stanu na dzień 31 grudnia 2015 roku (dane GUS) w rejestrze REGON województwa warmińsko-mazurskiego wpisanych było 123 876 podmiotów gospodarki narodowej (bez osób fizycznych prowadzących wyłącznie indywidualne gospodarstwa rolne), w porównaniu z okresem sprzed roku – 31 grudnia 2014 r., liczba ta zwiększyła się o 515 podmiotów, tj. o 0,4 %. Znaczną większość podmiotów wpisanych do rejestru REGON, podobnie jak w 2014 roku, stanowiły jednostki sektora prywatnego (117 942 podmioty, tj. 95,2%), natomiast 4,4% (5 440 podmiotów) to jednostki sektora publicznego. Największą liczbą zarejestrowanych podmiotów charakteryzowały się powiaty grodzkie m. Olsztyn (23 099 podmiotów) i m. Elbląg (12 552 podmioty), natomiast wśród powiatów ziemskich najwięcej podmiotów wpisanych było w powiecie olsztyńskim (10 722 podmioty).

Z danych GUS wynika, że w 2014 r. w województwie przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w gospodarce narodowej było wyniosło 3.223.04 zł.

Niestety w dalszym ciągu największym problemem województwa warmińsko-mazurskiego jest utrzymujący się już od wielu lat wysoki wskaźnik stopy bezrobocia. Liczba bezrobotnych zarejestrowanych w urzędach pracy w województwie warmińsko-mazurskim w końcu 2014 r. wyniosła 98.139 tys. osób, w 2015 r. natomiast 83.510, co oznacza, że liczba osób zarejestrowanych w 2015 roku zmniejszyła się o 14,9 %. Zmniejszyła się również liczba osób długotrwale bezrobotnych i w 2015 r. wyniosła 47.505, tj. o 17,5% mniej niż w 2014 r. oraz liczba osób bezrobotnych z prawem do zasiłku – z 16.348 w 2014 r. do 14.652 w 2015 roku.

Stopa bezrobocia na koniec 2015 roku w województwie była najwyższa w kraju i osiągnęła poziom 16,3% (Polska 9,8%). W porównaniu do sytuacji sprzed roku odnotowano spadek stopy bezrobocia o 2,6 pkt. procentowych. W województwie istniało duże zróżnicowanie przestrzenne stopy bezrobocia (od 6,1% w Olsztynie, do 27,3% w powiecie kętrzyńskim).

Tabela 3. Stopa bezrobocia w latach 2012-2015 w Polsce i w województwie warmińsko-mazurskim

Wyszczególnienie	Rok 2012	Rok 2013	Rok 2014	Rok 2015
1	2	3	4	5
Kraj	13,4	13,4	11,3	9,8
Region	21,3	21,6	18,1	16,3

Źródło: opracowanie własne, na podstawie danych GUS

¹ Strategia rozwoju społeczno-gospodarczego województwa warmińsko-mazurskiego do roku 2020.

Wojewódzki Urząd Pracy w Olsztynie jako osoby o szczególnej sytuacji na wojewódzkim rynku pracy wyszczególnia²:

- osoby bezrobotne do 30 roku życia;
- osoby długotrwale bezrobotne;
- posiadające co najmniej jedno dziecko do 6 roku życia lub co najmniej jedno dziecko niepełnosprawne do 18 roku życia;
- osoby bezrobotne powyżej 50 roku życia;
- bezrobotni korzystający ze świadczeń z pomocy społecznej;
- bezrobotne osoby niepełnosprawne.

Wśród osób bezrobotnych w województwie warmińsko-mazurskim przeważały kobiety – 52,8 %. Ponad połowa bezrobotnych zarejestrowanych w województwie (50,9%) zamieszkiwała na wsi. Większość osób pozostających bez pracy w 2015 roku to osoby długotrwale bezrobotne, grupa ta stanowiła 56,9 %. Ogółu bezrobotnych.³

W trosce o bezpieczeństwo socjalne i ekonomiczne bezrobotnych i członków ich rodzin, ustawa o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy gwarantowała pewne zabezpieczenia w postaci zasiłków osłonowych z tytułu bezrobocia, a także aktywizację zawodową i społeczną poprzez subsydiowane zatrudnienie, szkolenia, czynne pośrednictwo pracy, poradnictwo i informację zawodową.

W 2015 roku, z udziałem środków Funduszu Pracy w ramach różnych form aktywizacji bezrobotnych (tj. zatrudnienie subsydiowane, szkolenia, staże, prace społecznie użyteczne, przygotowanie zawodowe w miejscu pracy) zaaktywizowano 30 330 osób, czyli o 2 227 osób (tj. o 6,8%) mniej niż w roku poprzednim (2014). Natomiast na przełomie 2013-2014 roku w województwie warmińsko - mazurskim zanotowano wzrost zaaktywizowanych osób ze środków Funduszu Pracy o 2 196 osób (tj. o 7,2%).

W stosunku do bezrobotnych zastosowanie miały także inne usługi i instrumenty rynku pracy, takie jak np.: finansowanie kosztów przejazdu do pracodawcy, finansowanie kosztów zakwaterowania w miejscu pracy, dodatki aktywizacyjne, poradnictwo zawodowe i informacja zawodowa, pomoc w aktywnym poszukiwaniu pracy, pośrednictwo w ramach sieci EURES (Europejskie Służby Zatrudnienia).⁴

4. Poziom życia mieszkańców województwa

Jakość życia oraz poczucie bezpieczeństwa socjalno-bytowego warunkują czynniki społeczno-ekonomiczne. Niestety województwo warmińsko-mazurskie charakteryzuje się niskim potencjałem gospodarczym i aktywnością ekonomiczną oraz najwyższą w stosunku do reszty kraju stopą bezrobocia, co wpływa na standard życia mieszkańców odbiegający od średniej krajowej.

Z *Diagnozy Społecznej 2015. Warunki życia Polaków* opracowanej pod kierunkiem prof. Janusza Czapińskiego i prof. Tomasza Panek wynika, że województwo warmińsko-mazurskie zalicza się do grupy regionów charakteryzujących się niekorzystnymi wynikami sytuacji społeczno-ekonomicznej, tj.:

- najniższym materialnym poziomem życia i największą częstotliwością występowania gospodarstw domowych oceniających najgorzej swoją sytuację dochodową (obok podkarpackiego),

² Wojewódzki Urząd Pracy, *Informacja nr 1/2016 o sytuacji na rynku pracy w województwie warmińsko-mazurskich w styczniu 2016 r.*, Olsztyn, luty 2016 r.

³ Ocena zasobów pomocy społecznej na rok 2015 dla województwa warmińsko-mazurskiego.

⁴ Analiza sytuacji na rynku pracy w województwie warmińsko-mazurskim za rok 2015. Monitoring realizacji Regionalnego Planu Działań na rzecz Zatrudnienia za 2015 rok, Olsztyn 2016 r.

- najniższym poziomem zaspokojenia potrzeb w zakresie wyżywienia (obok podkarpackiego i kujawsko-pomorskiego), w zakresie zasobności materialnej (obok kujawsko-pomorskiego) oraz w zakresie wypoczynku (obok dolnośląskiego),
- najniższy poziom zaspokojenia potrzeb w zakresie warunków mieszkaniowych (obok lubelskiego i łódzkiego)
- najwyższym udziałem gospodarstw negatywnie oceniających zmiany poziomu zaspokojenia potrzeb związanych z kształceniem dzieci (obok lubelskiego),
- najwyższym udziałem gospodarstw mających kłopoty finansowe z zaspokojeniem potrzeb w zakresie wybranych grup artykułów żywnościowych (obok podkarpackiego),
- najwyższym udziałem gospodarstw, które najrzadziej płaciły z własnej kieszeni za usługi zdrowotne oraz za leki,
- największym udziałem gospodarstw nie posiadających oszczędności (prawie 78%, obok kujawsko-pomorskiego),
- największym udziałem gospodarstw, które najczęściej zaciągały pożyczki od osób prywatnych na zaspokojenie bieżących potrzeb,
- najwyższym udziałem gospodarstw uzyskujących pomoc społeczną (19,7%, obok kujawsko-pomorskiego, świętokrzyskiego i podlaskiego),
- najmniejszą religijnością (obok zachodniopomorskiego, łódzkiego i dolnośląskiego),
- najniższą w kraju wrażliwością na dobro publiczne (obok łódzkiego i wielkopolskiego).

Do obszarów determinujących poziom życia mieszkańców województwa zalicza się materialną sytuację gospodarstw domowych oraz niematerialne aspekty życia, na które składają się m.in.: ochrona zdrowia, edukacja, kultura czy bezpieczeństwo publiczne (wg analiz GUS).

Poniżej przedstawiono sytuację rodzin w wybranych dziedzinach życia.

a. Warunki mieszkaniowe

Jednym z podstawowych czynników warunkujących właściwe życie rodziny są odpowiednie warunki mieszkaniowe. Niestety w oparciu o dane opublikowane w 2015 r. w *Roczniku Statystycznym Województwa Warmińsko-Mazurskiego* zaobserwowano poniższe niekorzystne tendencje.

W roku 2014 oddano do użytkowania jedynie 4.325 mieszkania, to o 472 mieszkania mniej niż w 2013 r.

Ważnym wskaźnikiem jest też liczba mieszkań na 1.000 zawartych małżeństw. W 2014 r. było to 660 mieszkań w porównaniu z 732 mieszkaniami w roku 2013.

W 2014 r. było w województwie 183,3 tys. mieszkań, wg. stosunków mieszkaniowych (dane: *Rocznik Statystyczny Województwa Warmińsko-Mazurskiego*).

Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania w województwie w 2014 r. wynosiła 95,9 m² (średnio 73,4 m² w kraju). Natomiast przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania na 1 osobę w 2014 r. wyniosła 23,6 m² (średnio 26,7 m² w kraju)

Z analizy danych można zauważyć, że na przestrzeni lat potencjał mieszkaniowy w województwie warmińsko-mazurskim poprawia się i jest co roku na wyższym poziomie, lecz ciągle na niższym niż w kraju, co wynika z sytuacji ekonomicznej mieszkańców regionu.⁵

b. Ochrona zdrowia

Przemiany społeczno-demograficzne oraz uwarunkowania ekonomiczne mają istotny wpływ na poziom świadczonych usług medycznych, a szczególnie na stopień dostępności

⁵ *Rocznik Statystyczny Województw 2015*, Główny Urząd Statystyczny

do skorzystania z pomocy lekarskiej. W przypadku lekarzy pierwszego kontaktu uzyskanie pomocy jest dostępne.

Natomiast sytuacja jest trudniejsza jeżeli chodzi o dostępność do lekarzy określonych specjalności. Oczekiwanie na wizytę u specjalisty wynosi od kilku dni do kilkunastu miesięcy. Wynika to m. in. z wysokości środków finansowych przeznaczonych na opłacenie świadczeń zrealizowanych w poszczególnych zakresach w stosunku do faktycznego zapotrzebowania społecznego, którymi dysponuje Warmińsko-Mazurski Oddział Wojewódzki Narodowego Funduszu Zdrowia w Olsztynie oraz niedostatecznej liczby specjalistów w niektórych dziedzinach medycyny w takich jak: hematologia, choroby zakaźne, reumatologia, a także w specjalnościach dziecięcych. Wysokość środków finansowych rzutuje również na czas oczekiwania na leczenie szpitalne.

Przedstawione problemy mają miejsce w całym kraju, natomiast w województwie warmińsko-mazurskim występują z jeszcze większym nasileniem. Jest to spowodowane wieloma o wiele niższymi wskaźnikami przedstawionymi poniżej, w porównaniu z innymi rejonami kraju.

W 2014 r. w województwie warmińsko-mazurskim funkcjonowało 44 szpitale, przy średniej wielkości dla kraju wynoszącej 62 szpitale na każde województwo. Do dyspozycji chorych pozostawało 6 639 łóżek. W porównaniu do tego samego okresu 2012 r. zmniejszyła się liczba łóżek o 0,9%. Średnio na 1 łóżko w 2014 r. przypadało 43 pacjentów (w 2012 r. 44), natomiast liczba leczonych na 10 tys. ludności zmniejszyła się z 2 014 w 2012 r. do 1 977 w 2014 r. Wskaźnik liczby łóżek na 1 000 ludności w warmińsko-mazurskiego w 2014 r. wyniósł 4,6 i pozostał na poziomie z 2012 r.

Opiekę zdrowotną w 2014 roku mieszkańcom województwa świadczyło 2.961 lekarzy medycyny, 583 lekarzy dentyistów, 7.089 pielęgniarek oraz 781 położnych. Wskaźnik liczby lekarzy na 1.000 mieszkańców wynosił w 2014 r. w województwie 2,1 (dla kraju – 2,2).

Liczba leczonych pacjentów (bez międzyoddziałowego ruchu chorych) wyniosła 285,8 tys. osób, w tym udział dzieci i młodzieży do 18 roku życia wyniósł 18,9%.

Z częstotliwością wykorzystania infrastruktury i kadry medycznej powiązany jest m.in. stan zdrowia ludności, w ocenie którego pomagają informacje dotyczące umieralności.

Analizując przyczyny zgonów można zauważyć, że największym zagrożeniem dla życia ludności województwa są choroby układu krążenia (w 2013 r. z tego powodu zmarło 407 osób, czyli 42,3% ogółu zgonów), następnie nowotwory (w 2013 r. zmarło 262 osób, czyli 27,2% ogółu zgonów) oraz choroby układu oddechowego (w 2013 r. zmarło 65 osób, czyli 6,7% ogółu zgonów).

Wysoki odsetek umieralności z powodu tych chorób jest wyzwaniem służby zdrowia w województwie, zarówno w zakresie dostosowania infrastruktury do potrzeb leczniczych mieszkańców, jak i zapewnienia kadry medycznej mogącej sprostać nowym wymaganiom.⁶

⁶ *Rocznik Statystyczny Województw 2015*, Główny Urząd Statystyczny

c. Edukacja

Tabela 4. Liczba przedszkoli i in. w roku szkolnym 2016/2017 w województwie warmińsko-mazurskim

Typ	Typ - suma	Liczba dzieci - Suma
Oddziały przedszkolne	373	9.277
Przedszkole	370	32.573
Punkt przedszkolny	52	848
Zespół wychowania przedszkolnego	11	168

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Kuratorium Oświaty w Olsztynie (spis SIO na dzień 30 września 2016 roku)

Tabela 5. Liczba szkół w roku szkolnym 2016/2017 w województwie warmińsko-mazurskim

L.p.	Rodzaj szkoły	Liczba szkół	Liczba uczniów
1.	Podstawowa	533	85.807
2.	Gimnazjum	317	41.817
3.	Liceum Ogólnokształcące	108	17.320
4.	Zasadnicza Szkoła Zawodowa	87	7.485
5.	Technikum	80	18.241
6.	Szkoła policealna	135	8.430
7.	Szkoła specjalna przysposabiająca do pracy	27	492

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Kuratorium Oświaty w Olsztynie (spis SIO na dzień 30 września 2016 roku)

W roku szkolnym 2014/2015 na terenie województwa funkcjonowało również 7 uczelni wyższych, w których studiowało łącznie 35.523 studentów.

W I kwartale 2015 r. ponad 2,6 tys. osób z wyższym wykształceniem było zarejestrowanych w urzędach pracy jako osoby bezrobotne. Samo posiadanie wyższego wykształcenia nie warunkuje znalezienia zatrudnienia (na podstawie danych GUS).

d. Kultura

Stopień zaspokajania potrzeb kulturalnych zależy w dużej mierze od możliwości finansowych mieszkańców regionu oraz ich poziomu wykształcenia. Zależy również od stopnia dostępu do instytucji kultury, tj. od stanu liczebnego instytucji, organizacji i innych podmiotów kultury oraz ilości i jakości oferty kulturalnej.

W oparciu o dane z *Rocznika Statystycznego Województwa Warmińsko-Mazurskiego, wyd. 2015*, w 2014 roku w województwie warmińsko-mazurskim funkcjonowało 141 instytucji kultury: domów kultury, ośrodków kultury, klubów i świetlic, które zorganizowały 8597 imprez, w których udział wzięło łącznie ponad 2045,8 tys. osób.

W 2014 roku w województwie funkcjonowała jedna filharmonia (Filharmonia Warmińsko-Mazurska im. Feliksa Nowowiejskiego w Olsztynie) oraz trzy teatry (Teatr im. Stefana Jaracza w Olsztynie, Teatr im. Aleksandra Sewruka w Elblągu oraz Olsztyński Teatr Lalek).

Ważną pozycję wśród ofert z dziedziny kultury odgrywiają biblioteki. W 2014 roku w regionie funkcjonowały 304 biblioteki i ich filii oraz 128 punkty biblioteczne. Liczba czytelników w roku 2014 wyniosła 209,7 tys. osób.

W roku 2014 na terenie województwa funkcjonowało 30 muzeów i oddziałów muzealnych. Odwiedziło je łącznie ok. 507,6 tys. zwiedzających.

e. Bezpieczeństwo publiczne

Do podstawowych elementów określających poziom życia mieszkańców województwa zaliczyć należy poczucie bezpieczeństwa w środowisku lokalnym oraz w życiu domowym.

Według danych Komendy Wojewódzkiej Policji w Olsztynie w województwie warmińsko-mazurskim systematycznie spada liczba przestępstw. W 2014 r. odnotowano łącznie 31.266 przestępstw stwierdzonych w zakończonych postępowaniach przygotowawczych, o 1305 mniej niż w roku 2013, o 18.968 mniej niż w 2005 r.).

Największą grupę wśród przestępstw stwierdzonych w 2014 r. stanowiły przestępstwa przeciwko mieniu – 17.298 tys. przestępstw (55,3%) (w tym kradzieże z włamaniem, kradzieże cudzej rzeczy i kradzieże poprzez włamanie do samochodu), przestępstwa przeciwko bezpieczeństwu powszechnemu i bezpieczeństwu w komunikacji – 3760 tys. (12%).

Komenda Wojewódzka Policji w Olsztynie zebrała również dane o osobach, wobec których istniało podejrzenie, że zostały dotknięte przemocą. Podobnie jak w latach ubiegłych, ofiarami przemocy doświadczanej od osoby najbliższej najczęściej są kobiety (w 2013 – 3511; w 2014 - 5339). W 2015 roku odnotowano również wzrost liczby mężczyzn, którzy stali się ofiarami przemocy w rodzinie (w 2013 – 652 ; w 2014 - 1063), których było 1141.

Tabela 6. Liczba osób, co do których istniało podejrzenie, że były dotknięte przemocą

rok	ogółem	w tym:		
		kobiet	mężczyzn	małoletnich
2013	5543	3511	652	1380
2014	8633	5339	1063	2231
2015	8823	5588	1141	2094

Źródło danych: Komenda Wojewódzka Policji w Olsztynie

Tabela 7. Liczba osób, wobec których istniało podejrzenie, że stosowały przemoc w rodzinie

rok	ogółem	w tym:		
		kobiet	mężczyzn	nieletnich
2013	3851	242	3598	12
2014	6010	372	5597	41
2015	6452	544	5856	52

Źródło: Raporty Komendy Wojewódzkiej Policji w Olsztynie za rok 2015

Najczęściej, podobnie jak w latach ubiegłych, przemocy wobec osób najbliższych dopuszczali się mężczyźni, których w 2015 roku odnotowano 5856 (w 2013 – 3598; w 2014 – 5597). W 52 przypadkach przemocy wobec osób najbliższych dopuścili się osoby nieletnie (w 2013 roku – 12 osób nieletnich, w 2014 roku – 41 osób nieletnich). Niepokojący jest fakt, że liczba osób stosujących przemoc w rodzinie z roku na rok rośnie, jednak może to wynikać z faktu, iż ofiary przemocy są coraz bardziej świadome swoich praw, wiedzą gdzie mogą udać się po pomoc i częściej zgłaszają przypadki zachodzenia przemocy w rodzinie.

W 2015 roku odnotowano wzrost liczby zatrzymanych w związku z przemocą w rodzinie (w 2013 – 247; w 2014 – 1640), zatrzymanych zostało 2263 osoby. Ponadto łącznie 865 osób zostało doprowadzonych celem wytrzeźwienia do policyjnych pomieszczeń dla osób zatrzymanych lub do izb wytrzeźwień, bądź innych placówek. W przypadku, gdy sytuacja towarzysząca przemocy w rodzinie wyczerpywała znamiona przestępstwa z art. 207 kk, wszczynane były postępowania przygotowawcze w sprawie. W 2015 roku na terenie województwa wszczęto 1370 takich postępowań. Z kolei w toku postępowania stwierdzono łącznie 795 przestępstwa.

Tabela 8. Liczba sporządzonych przez funkcjonariuszy Policji „Niebieskich Kart” – lata 2013-2015

Rok	ogółem	Miejsce sporządzenia „NK”	
		miasto	wieś
2013	3834	1951	1883
2014	5991	3459	2532
2015	6425	3611	2814

Źródło danych: Raporty Komendy Wojewódzkiej Policji w Olsztynie za rok 2015

W 2015 roku ogólna liczba wypełnionych na terenie całego województwa formularzy „Niebieska Karta – A” wyniosła 6425, z czego 1551 dotyczyło kolejnych przypadków przemocy w danej rodzinie w trakcie trwającej procedury.

Doraźnej pomocy w nagłych sytuacjach kryzysowych udzielały placówki, ośrodki, punkty, które świadczyły usługi w zakresie interwencji kryzysowej.

Na terenie miasta Olsztyna funkcjonowało 10 Dzielnicowych Zespołów Interwencji Kryzysowej (DZIK), w skład których weszli przedstawiciele Gminnych Ośrodków Wsparcia, Specjalistycznych Ośrodków Wsparcia, organizacji pozarządowych, kurator, pracownik socjalny, dzielnicowy, pedagog i wolontariusz, których celem była poprawa bezpieczeństwa na osiedlach.

5. Małżeństwa

Według danych z *Rocznika Statystycznego Województwa warmińsko-Mazurskiego 2015 (dane za 2014)*, w 2014 roku zawartych zostało w województwie 6.978 małżeństw, 2.690 zostało rozwiązanych.

Na terenie województwa prowadzone są różne formy pracy z kandydatami do małżeństwa oraz z małżeństwami. Poniższe dane zostały przekazane przez: Kurię Metropolitalną Archidiecezji Warmińskiej w Olsztynie, Kurię Diecezjalną w Elku oraz Kurię Diecezjalną w Toruniu.

- W Olsztynie działa Chrześcijański Ośrodek Poradnictwa i Terapii „Persona Humana”.
- Od lat, dwa razy do roku organizowane były w Gietrzwałdzie rekolekcje dla małżonków oraz narzeczonych, prowadzone przez terapeutów, psychologów, doradców życia rodzinnego z terenu całego kraju. Rekolekcje dla małżonków organizowane były również w Pieniężnie i Dobrym Mieście.
- W Braniewie od wielu lat odprawiana jest msza św. dla młodych małżeństw w Parafii św. Antoniego.
- W Elku w jedną niedzielę w miesiącu wszystkie małżeństwa, które w danym miesiącu na przestrzeni ubiegłych lat zawarły związek małżeński i obchodzą swoją rocznicę, były zapraszane na specjalną Mszę św.

Ponadto:

- W Poradniach Rodzinnych działających przy parafiach, poza przygotowaniem narzeczonych do małżeństwa, prowadzone jest poradnictwo dotyczące właściwej komunikacji w małżeństwie i rodzinie, a także edukacja w zakresie odpowiedzialnego rodzicielstwa, w tym umiejętności stosowania naturalnych metod diagnozowania płodności i planowania rodziny. Ze względu na potrzebę zapewnienia dyskrecji, szczególnie w małych środowiskach, praktykowana była również forma kontaktowania się z osobą świadczącą poradnictwo rodzinne za pośrednictwem duszpasterza danej parafii.
- Dla małżeństw z różnym stażem małżeńskim organizowane są w parafiach tzw. Msze św. Jubileuszowe.
- Spotkania z młodymi małżeństwami organizowane były w ramach wielkopostnych i adwentowych rekolekcji parafialnych.

6. Rozwody i separacje

W oparciu o dane uzyskane w oparciu o *Rocznik Statystyczny Województwa Warmińsko-Mazurskiego 2015* można stwierdzić, że coraz trudniej jest utrzymać małżeństwo, co prawda od 2010 roku ta liczba spada, lecz ciągle utrzymuje się na wysokim poziomie, w 2014 r. rozwiązanych zostało 8060 małżeństw, w tym 2690 na podstawie orzeczenia sądu (w Polsce 65.761).

Tabela 9. Dane dotyczące rozwodów i separacji

Lp.	Zagadnienie	2012	2013	2014
1.	Liczba orzeczonych rozwodów	2779	2789	2690
2.	Liczba orzeczonych separacji (ogółem)	84	78	89

Źródło danych: *Rocznik Statystyczny Województwa Warmińsko-Mazurskiego 2015*

W przeważającej części jako przyczynę rozwodu podawano niezgodność charakterów, a dopiero w dalszej kolejności wymieniano zdradę, alkohol, przemoc.

7. Wydłużenie urlopu macierzyńskiego

Wśród istotnych rekomendacji Programu Polityki Rodzinnej Prezydenta RP „Dobry Klimat dla rodziny”, obok Karty Dużej Rodziny, znalazły się zapisy dotyczące ograniczenia skali pracy ponadwymiarowej, bardziej powszechnego stosowania sprzyjającej rodzicom elastycznej organizacji czasu pracy i pracy w niepełnym wymiarze, a także wprowadzenia elastycznego systemu urlopów związanych z opieką nad małym dzieckiem.

Od 2016 roku weszły w życie nowe regulacje dotyczące wykorzystywania urlopów związanych z narodzinami i wychowaniem dziecka. Podobnie jak w roku ubiegłym **urlop macierzyński** wynosi 20 tygodni (14 dla matki, 6 dla matki lub ojca), jednak likwidacji ulega

tw. dodatkowy urlop macierzyński, który dotychczas wynosił 6 tyg. Wymiar ten zostanie dodany do urlopu rodzicielskiego, który liczył 26 tyg., a od 2016 roku będzie wynosił 32 tyg. W sumie rodzice będą mogli pozostać z dzieckiem w domu przez 52 tygodnie od jego narodzenia.

Urlop rodzicielski wynosi 32 tygodnie, w przypadku urodzenia jednego dziecka i 34 tyg. w przypadku ciąży mnogiej. Przysługuje po zakończeniu urlopu macierzyńskiego, do czasu zakończenia roku kalendarzowego, w którym dziecko ukończy 6. rok życia. Urlop wychowawczy można pobrać jednorazowo lub maksymalnie w czterech częściach. Mogą korzystać z nich naprzemiennie matka i ojciec dziecka, a części muszą następować jedna po drugiej. Będąc na urlopie rodzicielskim nadal będzie można pracować na maksymalnie 1/2 etatu u pracodawcy, który udziela urlopu. Jednak w 2016 roku pracujący na 1/2 etatu rodzic będący na rodzicielskim, będzie miał możliwość proporcjonalnego wydłużenia urlopu rodzicielskiego do maksymalnie 64 tygodni (68 w przypadku ciąży mnogiej). Pracownik w każdej chwili za zgodą pracodawcy może zrezygnować z urlopu rodzicielskiego.

Zmiany te weszły w życie z dniem 2 stycznia 2016 r.

8. System świadczeń rodzinnych

Informacje uzyskane z *Oceny zasobów pomocy społecznej na rok 2015 dla województwa warmińsko-mazurskiego*.

Świadczeniami rodzinnymi są m.in.:

- zasiłek rodzinny, który ma na celu częściowe pokrycie wydatków na utrzymanie dziecka;
- jednorazowa zapomoga z tytułu urodzenia dziecka, która przysługuje matce lub ojcu dziecka, opiekunowi prawnemu albo opiekunowi faktycznemu dziecka, którzy są uprawnieni do zasiłku rodzinnego, jeżeli dochód rodziny w przeliczeniu na osobę nie przekracza kwoty 1.922 zł.;
- zasiłek pielęgnacyjny przyznaje się w celu częściowego pokrycia wydatków wynikających z konieczności zapewnienia opieki i pomocy innej osobie w związku z niezdolnością do samodzielnej egzystencji, przysługuje ściśle określonym osobom: niepełnosprawnemu dziecku; osobie niepełnosprawnej w wieku powyżej 16 roku życia, jeżeli legitymuje się orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności; osobie niepełnosprawnej w wieku powyżej 16 roku życia legitymującej się orzeczeniem o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności, ale tylko wówczas, gdy niepełnosprawność powstała w wieku do ukończenia 21 roku życia oraz osobie, która ukończyła 75 lat;
- specjalny zasiłek opiekuńczy przysługuje osobom, na których, zgodnie z przepisami ustawy z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy, ciąży obowiązek alimentacyjny, w sytuacji gdy rezygnują z zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej w związku z koniecznością sprawowania stałej opieki nad osobą legitymującą się orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności albo orzeczeniem o niepełnosprawności łącznie ze wskazaniami: konieczności stałej lub długotrwałej opieki lub pomocy innej osoby;
- zasiłek dla opiekunów wypłacany jest osobom, które utraciły prawo do świadczenia pielęgnacyjnego z dniem 1 lipca 2013 r. w związku z wygaśnięciem z mocy prawa decyzji przyznającej prawo do świadczenia pielęgnacyjnego;
- świadczenie z funduszu alimentacyjnego przyznawane zgodnie z ustawą o pomocy osobom uprawnionym do alimentów zastąpiło zaliczkę alimentacyjną, która wcześniej przyznawana była osobom nieotrzymującym alimentów. Dochód rodziny w przeliczeniu na osobę nie może być wyższy niż 725 zł;

- dodatek mieszkaniowy wypłacany jest przez gminę i ma na celu dofinansowanie niezamożnych mieszkańców w zakresie wydatków mieszkaniowych ponoszonych w związku z zajmowaniem lokalu mieszkalnego. Dodatek mieszkaniowy przysługuje osobom, jeżeli średni miesięczny dochód na jednego członka gospodarstwa domowego, w okresie 3 miesięcy poprzedzających datę złożenia wniosku o przyznanie dodatku mieszkaniowego, nie przekracza 175% kwoty najniższej emerytury (obowiązującej w dniu złożenia wniosku) – w gospodarstwie jednoosobowym i 125% tej kwoty – w gospodarstwie wieloosobowym;
- stypendium szkolne/zasilek szkolny przyznawane są w celu zmniejszenia różnic w dostępie do edukacji oraz umożliwienia pokonywania barier dostępu do edukacji wynikających z trudnej sytuacji materialnej ucznia. Zasilek szkolny może być przyznany w przypadku zdarzenia losowego.

Od 1 stycznia 2016 r. nowelizacja ustawy o świadczeniach rodzinnych wprowadza nowe świadczenie: świadczenie rodzicielskie. Od listopada 2014 roku do 31 października 2015 roku wysokość kryterium dochodowego uprawniającego do otrzymania zasiłku rodzinnego wynosiła 574,00 zł, natomiast w przypadku gdy członkiem rodziny jest dziecko niepełnosprawne – 664,00 zł. Od listopada 2015 roku wynosi ono odpowiednio: 674,00 zł i 764,00 zł. W bieżącym okresie zasiłkowym wzrosła również wysokość zasiłku rodzinnego oraz dodatków do niego.

Tabela 10. System świadczeń rodzinnych

L.p.	Rodzaj świadczenia	Liczba rodzin/liczba świadczeń			Kwota świadczeń		
		2013	2014	2015	2013	2014	2015
1.	Zasiłki rodzinne i dodatki do zasiłków rodzinnych	67.050	58.245	52.895	208.041.178	187.310.584	180.707.546
2.	Jednorazowy dodatek z tytułu urodzenia dziecka	5.810	5.365	5.325	5.810.000	5.365.000	5.324.890
3.	Jednorazowa zapomoga z tytułu urodzenia dziecka	10.464	11.066	10.886	10.464.000	11.066.000	10.226.000
4.	Świadczenie pielęgnacyjne	116.693	63.779	64.707	64.641.838	46.872.886	77.179.685
5.	Dodatek do świadczenia pielęgnacyjnego	51.137	57.924	23	7.712.500	11.971.606	4.100
6.	Zasilek pielęgnacyjny – ogółem	628.192	623.239	602.365	96.266.318	95.355.567	92.161.845
w tym (7-10):							
7.	Zasilek pielęgnacyjny dla niepeł. dziecka	150.134	146.766	136.624	23.083.104	22.455.198	20.903.472
8.	Zasilek pielęgnacyjny dla osoby niepeł. w wieku powyżej 16 lat o znacznym stopniu niepeł.	284.159	279.764	270.700	43.365.335	42.803.892	41.417.100
9.	Zasilek pielęgnacyjny dla os. niepeł. powyżej 16 r.ż. o umiarkowanym stopniu niepeł., która powstała przed 21 r.ż.	183.268	186.727	185.376	27.878.591	28.569.231	28.362.528
10.	Zasilek pielęgnacyjny dla osoby, która ukończyła 75 lat	10.631	9.982	9.665	1.939.288	1.527.246	1.478.745
11.	Specjalny zasilek	4.675	10.430	22.414	2.306.168	5.344.021	11.484.194

	opiekuńczy						
12.	Zasilek dla opiekuna	-	89.812	48.120	-	46.023.400	29.755.525
13.	Świadczenie z funduszu alimentacyjnego	13.037	12.721	11.955	82.658.463	83.400.303	82.420.245
14.	Łącznie				477.900.465	492.709.367	489.264.030

Źródło: Ocena zasobów pomocy społecznej na rok 2015 dla województwa warmińsko-mazurskiego

Tabela 11. Inne rodzaje pomocy i świadczeń

L.p.	Rodzaj świadczenia	Liczba rodzin/liczba świadczeń			Kwota świadczeń		
		2013	2014	2015	2013	2014	2015
1.	Dodatki mieszkaniowe	29.647	28.210	225.393	53.861.528	51.410.254	45.259.027
2.	Dodatki energetyczne	-	8.284	6.766	-	722.891	768.773
3.	Świadczenia integracyjne	670	648	599	3.044.304	4.185.095	3.204.185
4.	Świadczenia pieniężne z prac społecznie użytecznych	4.885	4.583	4.780	4.754.851	4.701.351	4.573.589
7.	Stypendia socjalne dla uczniów w szkole	44.630	43.351	41.161	53.619.822	37.172.935	33.672.161
8.	Liczba rodzin korzystających z pomocy społecznej	78.734	75.345	71.742	1.248.997.505	1.288.380.203	1.297.524.824

Źródło: Ocena zasobów pomocy społecznej na rok 2015 dla województwa warmińsko-mazurskiego

9. Program 500+

Prezydent RP 17 lutego 2016 roku złożył podpis pod ustawą o pomocy państwa w wychowywaniu dzieci. Program 500+ jest formą pomocy rodzinom w wychowaniu dzieci, który da możliwość wsparcia przede wszystkim rodzinom wielodzietnym.

Program 500 zł na dziecko można zdefiniować jako nową ideę, stanowiącą alternatywę dla obecnie funkcjonujących programów wsparcia. Program przewiduje wypłatę comiesięcznego świadczenia w wysokości 500 zł netto na drugie i każde kolejne dziecko. Mniej zamożni będą mogli liczyć na zasilek również na pierwsze dziecko, gdy zostanie spełnione kryterium dochodowe.

Takie rozwiązanie ma z jednej strony pomóc rodzinom, które już mają dzieci, a z drugiej stanowić realną zachętę do zakładania i powiększania rodzin. Walka z problemami demograficznymi w całej Europie trwa i jest bardzo trudna. Pomysł na pomoc finansową niezależną w dużej mierze od dochodów, a od liczby dzieci jest ciekawym rozwiązaniem dla starzejącego się społeczeństwa.

10. Karta Dużej Rodziny

Karta Dużej Rodziny weszła w życie 1 stycznia 2015 r. po podpisaniu przez Prezydenta RP ustawy o karcie dużej rodziny. Ogólnopolska Karta Dużej Rodziny to system zniżek dla rodzin wielodzietnych. Przysługuje niezależnie od dochodu rodzinom z przynajmniej trójką dzieci:

- w wieku do ukończenia 18 roku życia,
- w wieku do ukończenia 25 roku życia, w przypadku gdy dziecko uczy się w szkole lub w szkole wyższej,
- bez ograniczeń wiekowych, w przypadku dzieci legitymujących się orzeczeniem o umiarkowanym albo znacznym stopniu niepełnosprawności.

Karta Dużej Rodziny została wymieniona, jako jedna z ważniejszych rekomendacji przyjętego w maju 2013 roku Programu Polityki Rodzinnej Prezydenta RP „Dobry Klimat dla rodziny”. Co prawda jest to instrument wiążący się z dużymi nakładami finansowymi ze strony lokalnych samorządów, którego wprowadzenie uzależnione jest od decyzji władz lokalnych. W województwie warmińsko-mazurskim, samorządowy program przyznający uprawnienia członkom rodzin wielodzietnych, funkcjonuje w 15 gminach z czego 3 gminy zdecydowały się wykorzystywać do potwierdzania wprowadzonych w ramach samorządowego programu uprawnień dla członków rodzin wielodzietnych ogólnopolską Kartę Dużej Rodziny:

1. Urząd Miasta Mrągowa;
2. Urząd Miasta i Gminy Pisz;
3. Urząd Miasta i Gminy Morąg.

Beneficjenci karty mogą korzystać m.in. ze zniżek i ulg na korzystanie z ofert centrów kultury i miejskich ośrodków sportu i rekreacji, a w Olsztynie także z zwolnienia z opłaty stałej w Zespole Żłobków Miejskich, zniżek w przedszkolach prowadzonych przez gminę Olsztyn. W Polsce Kartę Dużej Rodziny posiada już 1,20 mln rodzin.

11. Strefa pomocy społecznej

a. Świadczenia z pomocy społecznej

Pomoc społeczna to jedna z instytucji polityki społecznej państwa, jej głównym zadaniem jest pomoc osobom i rodzinom w radzeniu sobie w trudnych sytuacjach życiowych. Pomoc ta umożliwia tej grupie mieszkańców życie w warunkach odpowiadających godności człowieka, eliminowanie wykluczenia społecznego, a także pomoc przy usamodzielnianiu się. Pomocy społecznej udziela się m.in. z powodu ubóstwa, sieroctwa, bezrobocia, niepełnosprawności, choroby, przemocy w rodzinie, braku umiejętności w przystosowaniu do życia młodzieży opuszczającej placówki opiekuńczo-wychowawcze, trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego, alkoholizmu lub narkomanii. Pomoc społeczną organizują organy administracji rządowej i samorządowej, współpracując w tym zakresie na zasadzie partnerstwa z organizacjami społecznymi i pozarządowymi, Kościołem Katolickim, innymi kościołami, związkami wyznaniowymi oraz osobami fizycznymi i prawnymi.

Z danych Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej wynika, że w dalszym ciągu duża liczba osób i rodzin w województwie zagrożonych ubóstwem i marginalizacją społeczną zmuszona jest korzystać z pomocy społecznej. Jednak dane te nie odzwierciedlają w pełni problemów, z którymi borykają się rodziny, a szczególnie rodziny wielodzietne. Ponadto pewnej grupie rodzin nie przysługują żadne świadczenia rodzinne, gdyż ich dochód często minimalnie przekracza próg dochodowy.

Poziom życia rodzin o dochodzie uprawniającym do świadczeń z pomocy społecznej bliski jest często jedynie podstawowym warunkom przeżycia. Poziom pomocy oferowanej mieszkańcom zależy z jednej strony od zasobności lokalnych budżetów, a z drugiej od priorytetów gminnych i powiatowych strategii rozwiązywania problemów społecznych.

W roku 2015 różnorodną pomocą i wsparciem objęto 182.023 osób i stanowiło to 13,2% mieszkańców województwa warmińsko-mazurskiego. Zakres niniejszego wsparcia obejmował pomoc udzieloną w ośrodkach pomocy społecznej oraz w powiatowych centrach pomocy rodzinie.

Tabela 12. Liczba rodzin i osób korzystających z różnych rodzajów świadczeń z systemu pomocy społecznej w województwie warmińsko-mazurskim w latach 2013-2015

Lata	Liczba ludności w województwie (ogółem)	Liczba rodzin, którym udzielono pomocy	Liczba osób w rodzinach, którym udzielono pomocy
2013	1.446.9	79.013	219.816
2014	1.444.0	75.530	195.863
2015	1.443.9	71.742	182 026

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdań MRPiPS-03

Tabela 13. Liczba rodzin, którym udzielono pomocy województwa warmińsko-mazurskiego w latach 2013-2014, z podziałem na powody przyznania pomocy

Powody udzielenia świadczeń z systemu pomocy społecznej	2013	2014	2015
ubóstwo*	43.266	42.515	40.816
sieroctwo	71	57	54
bezdomność	1.713	1.742	1.800
potrzeba ochrony macierzyństwa	8.789	8.660	8.658
bezrobocie	49.634	46.562	42.259
niepełnosprawność	24.202	24.178	23.643
długotrwała lub ciężka choroba	22.162	21.884	22.050
bezzadność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego	12.863	11.951	11.484
przemoc w rodzinie	1.174	1.337	1.417
potrzeba ochrony ofiar handlu ludźmi	1	0	0
alkoholizm	5.028	4.568	4.720
narkomania	221	250	274
trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego	1.496	1.372	1.246
zdarzenie losowe	299	292	258

Źródło: Ocena zasobów pomocy społecznej na rok 2015 dla województwa warmińsko-mazurskiego

* Ubóstwo nie występuje jako samodzielna przesłanka udzielania pomocy społecznej. Łącznie z ubóstwem musi wystąpić inna przesłanka udzielania świadczeń, określona w art. 7 ustawy z dnia 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej (Dz. U. 2009 nr 175 poz. 1362, ze zm.)

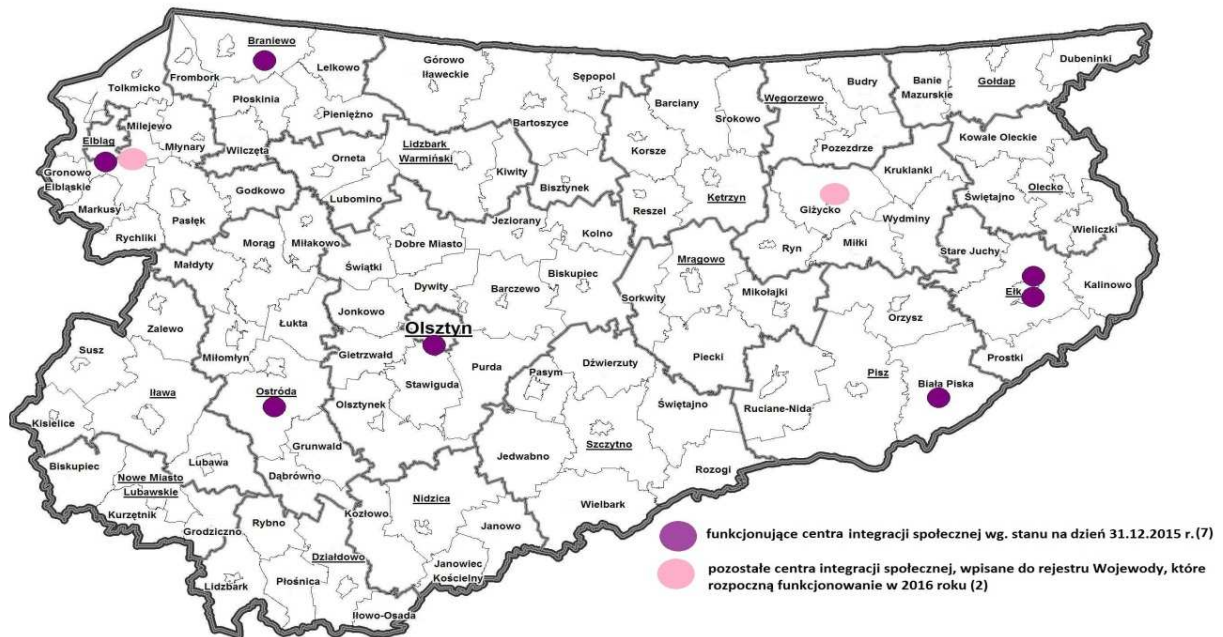
Do dominujących powodów przyznawania pomocy społecznej w województwie warmińsko-mazurskim należą: bezrobocie, ubóstwo, niepełnosprawność, długotrwała lub ciężka choroba oraz bezzadność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego.

Brak zatrudnienia nie pozwala wielu rodzinom i osobom na zaspakajanie potrzeb niezbędnych do ich samodzielnej egzystencji. Jest również przyczyną powstania dysfunkcji w rodzinach, degradacji społecznej środowisk rodzinnych, a nawet patologii. W miarę przedłużania się okresu pozostawania bez pracy, problemy te nasilają się i rodzą takie zjawiska, jak: ubóstwo, frustracja, marginalizacja, wycofanie się z życia społecznego. Dotyczy to głównie osób o niskich kwalifikacjach zawodowych, biernych zawodowo.

Szansą na poprawę sytuacji długotrwałych świadczeniobiorców pomocy społecznej oraz osób z kręgu wykluczenia społecznego było uchwalenie w roku 2003 ustawy o zatrudnieniu socjalnym. Powstające na jej mocy Centra Integracji Społecznej (CIS) i Kluby Integracji Społecznej (KIS) są szansą na reintegrację społeczną i zawodową grup szczególnego ryzyka, takich jak: bezdomni, osoby uzależnione od alkoholu i narkotyków, osoby chore psychicznie, długotrwanie bezrobotni, zwalniani z zakładów karnych, uchodźcy.

Na stan 31 grudnia 2015 r. w województwie warmińsko-mazurskim funkcjonowało 7 CIS-ów, a od 2016 roku liczba ta zwiększyła się o dwa kolejne.

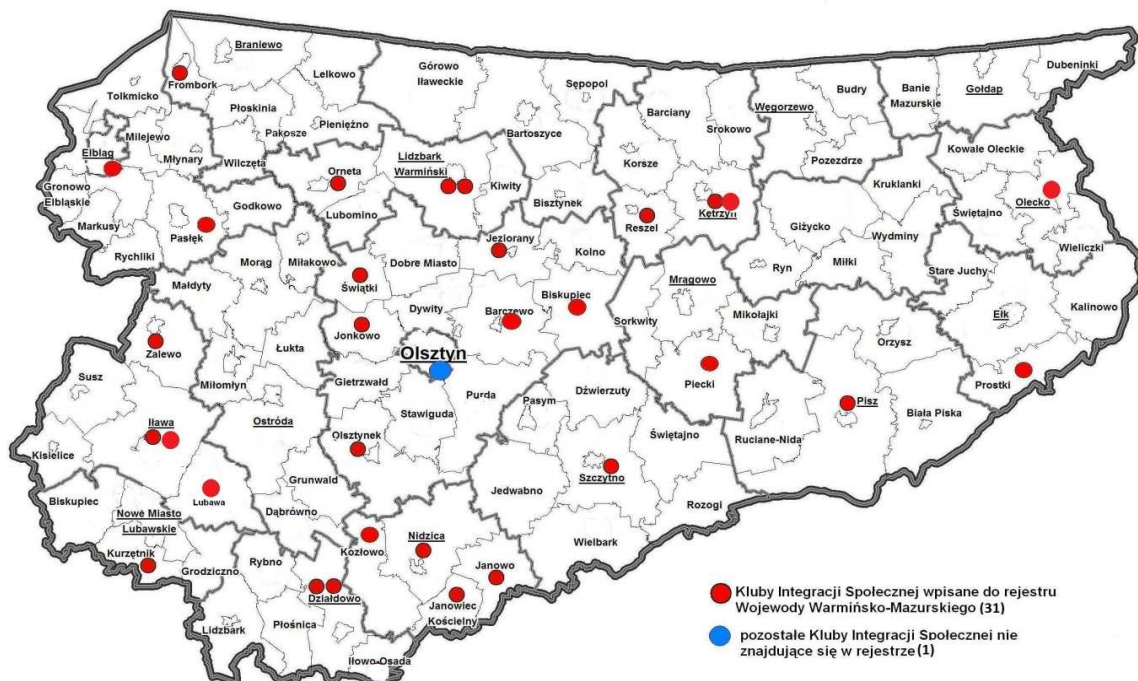
Mapa 1. Centra Integracji Społecznej w województwie warmińsko-mazurskim wg. stanu na dzień 31 grudnia 2015r.

Źródło: opracowanie własne ROPS

Ponadto na terenie województwa działało 32 KIS-ów, organizujących działania o charakterze terapeutycznym, zatrudnieniowym i samopomocowym. Ze względu na ich szeroką formułę działania, są często uruchamianą formą wsparcia osób będących w trudnej sytuacji życiowej.

Mapa 2. Kluby Integracji Społecznej funkcjonujące na obszarze województwa warmińsko-mazurskiego według stanu na dzień 31 grudnia 2015 r.

Źródło: opracowanie własne ROPS

12. Działania profilaktyczne wspierające rodzinę

a. Program edukacyjno-profilaktyczny „Szkoła dla rodziców i wychowawców”

Rodzina w prawidłowym funkcjonowaniu wymaga obecnie wsparcia działaniami, które pomagają umacniać więź w małżeństwie i rodzinie, poszerzają umiejętności wychowawcze rodziców oraz ułatwiają wzajemną komunikację członków rodziny.

W sytuacji konieczności podejmowania przez rodziców pracy zarobkowej często w poszerzonym wymiarze czasu pracy, czas poświęcany dzieciom ulega niebezpiecznemu skróceniu. Dzieci przez wiele godzin pozostają same. Funkcję wychowania przejmuje często telewizja i Internet. W naturalny sposób powoduje to osłabianie więzi z rodzicami.

Są to zjawiska wysoce niepokojące, z których rodzice nie w pełni zdają sobie sprawę.

Pomocą mogą być warsztaty organizowane w ramach programu edukacyjno-profilaktycznego „Szkoła dla rodziców i wychowawców”, a także inne działania integrujące rodzinę.

Według danych, uzyskanych na podstawie ankiet z lokalnych samorządów w roku 2015 program profilaktyczno-edukacyjny „Szkoła dla Rodziców i Wychowawców” realizowany był na terenie województwa w formie warsztatowej przez 42 podmioty w 20 gminach, oraz 12 podmiotów w 10 powiatach, w 2014 program ten realizowany był na terenie województwa w formie warsztatowej przez 37 podmiotów w 25 gminach, oraz 12 podmiotów w 10 powiatach. Łącznie zrealizowano 113 cykli warsztatowych, w których udział wzięło 813 osób.

Nieocenioną rolę we wspieraniu rodzin z dysfunkcjami pełnią asystenci rodziny oraz pedagodzy ulicy. W roku 2015 w województwie pracowało 206 asystentów rodziny (liczba ta wzrosła o 10 w porównaniu z rokiem 2014), którzy wsparciem objęli 2296 rodzin (w roku 2014 – 2313 rodzin).

b. Poradnictwo rodzinne

Z roku na rok wzrasta również liczba rodzin doświadczających kryzysu, problemów często trudnych do samodzielnego rozwiązania. Ta sytuacja wymaga utworzenia profesjonalnego, sprawnie funkcjonującego systemu poradnictwa specjalistycznego, wsparcia rodzin oraz terapii rodzinnej. W tym celu niezbędne jest stworzenie odpowiedniej infrastruktury oraz dysponowanie specjalistyczną kadrami.

W 2015 r. funkcjonowały 26 jednostki i punkty poradnictwa specjalistycznego w tym również rodzinnego na terenie 13 powiatów, tj: bartoszyckiego – 1, braniewskiego – 1, elckiego – 1, iławskiego – 2, kętrzyńskiego – 2; lidzbarskiego – 3, mragowskiego – 4; nidzickiego – 2, nowomiejskiego – 2, oleckiego – 1, olsztyńskiego – 3, piskiego – 2, w mieście Olsztynie – 2.

Poradnictwo rodzinne realizowane było w różnych formach i miejscach, np. przez: Katolickie poradnie rodzinne przy parafiach, Powiatowe punkty konsultacyjno-informacyjne, Ośrodki Interwencji Kryzysowej, Ośrodek Adopcyjny, oraz w strukturze PCPR, a także świadczone było w miarę posiadanych możliwości przez ośrodki pomocy społecznej.

Nie była to sytuacja zadowalająca, gdyż wiele rodzin pozbawionych było możliwości skorzystania z terapii, systematycznego wsparcia psychologicznego w trudnych sytuacjach życiowych. Przeciwdziałanie pogłębianiu się kryzysów i narastaniu problemów w rodzinach wymaga utworzenia profesjonalnego, sprawnie funkcjonującego we wszystkich powiatach, systemu poradnictwa specjalistycznego, wsparcia rodzin oraz terapii rodzinnej.

c. Warsztaty, seminaria

Z danych uzyskanych z ośrodków doskonalenia nauczycieli funkcjonujących w województwie warmińsko-mazurskim (Warmińsko-Mazurski Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Olsztynie; Warmińsko-Mazurski ODN, Filia w Elblągu; Warmińsko-Mazurski ODN, Filia w Elku; Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Olsztynie; Mazurski Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Elku) wynika, że w placówkach tych realizowano różnorodne programy i inicjatywy profilaktyczno-edukacyjne kierowane do nauczycieli, rodziców oraz uczniów, takie jak np.:

- „Szkoła dla rodziców i wychowawców”;
- „Jak wspierać uczniów w okresie dorastania”;
- „Prowadzenie szkolnych kół wolontariatu”;
- „Jak motywować uczniów do nauki”;
- „Wartości ogniwem integrującym środowisko szkolne”;
- Trzysemestralne studia podyplomowe „Edukacja prorodzinna”;
- Szkolenie dla nauczycieli połączone z lekcją pokazową dla młodzieży „Profilaktyka przedwczesnej inicjacji seksualnej – włącz ABS”;
- Warsztaty dla Rady Pedagogicznej (Program ORE) „Jak sobie radzić z prowokacyjnym zachowaniem uczniów. Metoda konstruktywnej konfrontacji”;
- „Rozwiązywanie konfliktów w szkole” /zasady współpracy – kontrakt, komunikacja z rodzicami, mediacje jako sposób rozwiązywania konfliktów/;
- Warsztaty „Jak radzić sobie z agresywnym zachowaniem małego dziecka?”;
- Seminarium „Reakcja na kłopotliwe pytania uczniów uczestniczących w WdŻwR”;
- Seminarium „W trosce o relacje: Szkoła-Rodzina-Parafia”.

13. Wspieranie rodzin wielodzietnych

Ustawa z dnia 5 grudnia 2014 r. o karcie dużej rodziny (Dz.U. z 2014 r., poz. 1863) definiuje rodzinę wielodzietną, jako rodzinę, w której rodzic (rodzice) lub małżonek rodzica mają na utrzymaniu co najmniej troje dzieci, natomiast art. 20b ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz.U. z 2015 r. poz. 2156 z późn. zm.) mówi o wielodzietności rodziny – oznacza to rodzinę wychowującą troje i więcej dzieci.

Według danych na 2011 rok (wtedy był przeprowadzony spis ludności) rodzin z 3 dzieci i więcej w województwie było 41.925.

W Polsce coraz bardziej spada liczba rodzin wielodzietnych (posiadających troje lub więcej dzieci), co niekorzystnie wpływa na proces zastępowalności pokoleń i biologiczną trwałość społeczeństwa. Rodziny wielodzietne znajdują się grupie najbardziej zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym. Szczególnie trudna sytuacja dotyczy rodzin wielodzietnych, które z różnych przyczyn wymagają wsparcia z pomocy społecznej i innych systemów zabezpieczenia społecznego. Dlatego też jednym z istotnych zadań polityki społecznej, realizowanej przez różne podmioty i instytucje, jest monitoring sytuacji życiowej najuboższych rodzin wielodzietnych, a także określenie przyczyn utrudniających ich usamodzielnienie. Ważne jest także monitorowanie działań polityki społecznej tak, aby wprowadzane zmiany sprzyjały życiu rodzinnemu i wychowywaniu dzieci.

Tabela 14. Rodziny z dziećmi objęte pomocą społeczną w województwie warmińsko-mazurskim w latach 2012-2014, z uwzględnieniem liczby dzieci w rodzinie

Lata	Ogółem rodziny z dziećmi			Rodziny z 3 dziećmi			Rodziny z 4 dziećmi			Rodziny 5 dzieci			Rodziny z 6 dzieci			Rodziny z 7 i > dzieci		
	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinie	% rodzin pobierającej świadczenie w stosunku do ogólnej liczby rodzin objętych pomocą społeczną	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinie	% rodzin pobierającej świadczenie w stosunku do ogólnej liczby rodzin objętych pomocą społeczną	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinie	% rodzin pobierającej świadczenie w stosunku do ogólnej liczby rodzin objętych pomocą społeczną	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinie	% rodzin pobierającej świadczenie w stosunku do ogólnej liczby rodzin objętych pomocą społeczną	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinie	% rodzin pobierającej świadczenie w stosunku do ogólnej liczby rodzin objętych pomocą społeczną	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinie	% rodzin pobierającej świadczenie w stosunku do ogólnej liczby rodzin objętych pomocą społeczną
2012	37.642	148.386	42,97	6.358	31.418	7,26	2.526	14.908	2,88	815	5.743	0,93	345	2.765	0,39	233	2.293	0,27
2013	38.123	150.469	42,77	6.374	31.369	7,15	2.465	14.957	2,77	798	5.587	0,90	319	2.593	0,36	190	1.930	0,21
2014	35.469	139.858	41,36	6.187	30.307	7,21	2.283	13.576	2,66	745	5.231	0,87	320	2.615	0,37	222	2.096	0,26
2015																		

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań MRPiPS-03

a. Projekt *Warmia i Mazury dla Dużej Rodziny*

Zarząd Województwa Warmińsko-Mazurskiego Uchwałą Nr 58/676/14 z dnia 4 listopada 2014 r. przyjął projekt "*Warmia i Mazury Dla Dużej Rodziny*" mający na celu wspieranie i poprawę jakości życia rodzin wielodzietnych oraz inicjowanie i promowanie działań zmierzających do zaangażowania szerokiego kręgu podmiotów w działania mające za zadanie wzmacnianie aktywności i roli rodziny jako podstawowej komórki społecznej. Cele projektu są spójne z nowym rządowym programem dla rodzin wielodzietnych.

Samorząd Województwa Warmińsko-Mazurskiego poprzez samorzady lokalne zachęca rodziny do włączania się w Ogólnopolską Kartę Dużej Rodziny, umożliwiając im dostęp do szerszej gamy instytucji wspierających rodziny, nawet w sytuacji, w której nie są one partnerem programu rządowego

Projekt *Warmia i Mazury dla Dużej Rodziny* zakłada stworzenie katalogu miejsc przyjaznych rodzinie – placówek, instytucji, firm proponujących tańsze usługi, produkty i artykuły rodzinom wielodzietnym, których status został potwierdzony Ogólnopolską Kartą Dużej Rodziny. Od początku realizacji projektu do końca 2015 roku z ulg skorzystało 6 261 osób.

b. Warmińsko – Mazurskie Dni Rodziny

Szczególnie istotną inicjatywą realizowaną przez Samorząd Województwa, Radę do Spraw Rodzin woj. Warmińsko-Mazurskiego, przy udziale samorządów lokalnych są organizowane są od 1999 roku Warmińsko-Mazurskie Dni Rodziny. Co roku przedsięwzięcie koncentruje się wokół innego aspektu życia rodzinnego i społecznego odpowiadając na potrzebę wzmacniania rodziny w jej prawidłowym funkcjonowaniu. W trakcie jego trwania odbywa się wiele imprez o charakterze rodzinnym.

W roku poprzedzającym organizację Dni Rodziny, organizowane jest spotkanie z lokalnymi koordynatorami dni rodziny, przedstawicielami JST oraz innymi jednostkami w celu wyboru hasła na kolejną edycję.

Warmińsko-Mazurskie Dni Rodziny odbywały się pod hasłami związanymi z m.in. czasem wolnym dziecka, wychowaniem, roli ojca w rodzinie, obecnością osoby starszej we współczesnej rodzinie, ekonomią w rodzinie, aspektem rodziny wielopokoleniowej, tradycją i wartościami rodzinnymi, rolą rodziny w przyszłości dziecka.

14. Regionalny Program Operacyjny Województwa Warmińsko-Mazurskiego na lata 2014-2020

RPO WiM 2014-2020 jest następcą Regionalnego Programu Operacyjnego Warmia i Mazury na lata 2007-2013 i w pewnej części spadkobiercą kierunków działań np. w sferze wypełniania różnych dyrektyw unijnych. Koncentruje się na: warmińsko-mazurskiej gospodarce i kształceniu dla niej kadr, zmianie sytuacji na rynku pracy, poprawie dostępu do usług publicznych, przełamaniu wykluczenia energetycznego regionu, środowisku przyrodniczym, wypełnianiu luk w systemie transportowym, rewitalizacji miast i ich ubogich społeczności oraz ograniczaniu ubóstwa w regionie.

Całkowity budżet programu wynosi ok. 2 mld EUR, w tym wsparcie unijne ok. 1 242 mln EUR Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i ok. 486 mln EUR Europejskiego Funduszu Społecznego.⁷ Oprócz działań skierowanych bezpośrednio na pomoc rodzinom, wpływ na ich funkcjonowanie w środowisku regionu będzie miała również rozwijająca się

⁷ Regionalny Program Operacyjny Województwa Warmińsko-Mazurskiego na lata 2014-2020, zał. 12 Podsumowanie dla obywateli

w okresie finansowania gospodarka, infrastruktura (energetyczna, transportowa, edukacyjna), cyfryzacja, czy rozwój środowiska.

RPO WiM 2014-2020 osiągał będzie rezultaty wskazane w Umowie Partnerstwa poprzez koncentrację tematyczną i terytorialną wsparcia na przedsięwzięciach odnoszących się do następujących osi priorytetowych:

1) Inteligentna gospodarka Warmii i Mazur – 377 110 301 euro

- tworzenie nowoczesnej infrastruktury badawczej;
- wspieranie własnej działalności B+R oraz zakupu usług B+R;
- wspieranie zakładania przedsiębiorstw;
- wsparcie inwestycyjne dla firm w początkowej fazie rozwoju;
- wsparcie inwestycyjne rozwoju przedsiębiorstw;
- wprowadzenie innowacji produktowych i procesowych;
- wdrożenie wyników prac B+R (badania i rozwój);
- technologie informacyjno-komunikacyjne w działalności małych i średnich przedsiębiorstw;

2) Kadry dla gospodarki - 139 267 374 euro

- tworzenie nowych miejsc przedszkolnych oraz dofinansowanie udziału dzieci w edukacji przedszkolnej;
- dodatkowe zajęcia w edukacji przedszkolnej;
- kształcenie kompetencji kluczowych uczniów m.in. matematyczno-przyrodniczych, językowych, technologiczno-informatycznych;
- programy współpracy szkół i placówek prowadzących kształcenie zawodowe z otoczeniem społeczno-gospodarczym (pracodawcami/organizacjami pracodawców, instytucjami rynku pracy oraz uczelniami wyższymi);
- kompleksowe wsparcie osób dorosłych w podnoszeniu poziomu kompetencji i umiejętności zawodowych;

3) Cyfrowy region - 89 506 606 euro

- zapewnienie dostępności usług publicznych drogą elektroniczną np. mobilne przewodniki, e-administracja, e-zdrowie;
- utworzenie i udostępnianie treści cyfrowych stanowiących zasoby publiczne, również w wyniku digitalizacji istniejących zasobów;
- wsparcie szkoleniowe rozwoju usług opartych na nowoczesnych technologiach;

4) Efektywność energetyczna - 315 047 356 euro

- budowa i przebudowa infrastruktury służącej do produkcji i dystrybucji energii pochodzącej ze źródeł odnawialnych;
- kompleksowa modernizacja energetyczna budynków użyteczności publicznej;
- budowa i przebudowa infrastruktury transportu publicznego oraz wymiana oświetlenia miejskiego na energooszczędne;
- poprawa efektywności produkcji energii poprzez wykorzystanie źródeł kogeneracyjnych;
- budowa i przebudowa dróg w obszarach funkcjonalnych Olsztyna, Elbląga i Elku, związanych ze zrównoważoną mobilnością miejską;

5) Środowisko przyrodnicze i racjonalne wykorzystanie zasobów – 123 782 580 euro

- poprawa gospodarki odpadami, promowanie ponownego użycia, wdrażanie technologii odzysku;
- ochrona różnorodności biologicznej w oparciu o gatunki rodzime, np. rewaloryzacja i rewitalizacja parków miejskich, ogrody botaniczne, eko-parki, kształtowanie i pielęgnacja zadrzewień przydrożnych;
- poprawa gospodarki odpadami niebezpiecznymi;

- wsparcie gospodarki wodno-ściekowej, w tym wyposażenie aglomeracji w odpowiednie systemy odbioru ścieków komunalnych, budowę oczyszczalni ścieków;
- rozwój systemów zintegrowanego monitoringu i ostrzegania, prognozowania zagrożeń i reagowania w sytuacjach nagłego wystąpienia zjawisk katastrofalnych lub poważnych awarii;

6) Kultura i dziedzictwo - 154 100 553 euro

- ochrona obiektów dziedzictwa kulturowego i zabytków;
- zagospodarowanie przestrzeni na cele turystyczno-rekreacyjne;
- rozwój infrastruktury uzdrowiskowej;
- inwestycje w infrastrukturę śródlądowych dróg wodnych i portów;

7) Infrastruktura transportowa - 230 934 358 euro

- budowa i rozbudowa kluczowej infrastruktury drogowej regionu, czyli dróg wojewódzkich i lokalnych, stanowiących połączenie do głównych dróg tworzących sieć TEN-T;
- budowa, modernizacja/rewitalizacja regionalnej sieci kolejowej i infrastruktury dworcowej poza siecią TEN-T oraz zakup taboru na potrzeby transportu kolejowego;
- modernizacja linii kolejowej Gutkowo-Braniewo;

8) Obszary wymagające rewitalizacji - 76 292 365 euro

- zagospodarowanie przestrzeni miejskich, w tym przebudowa i remont obiektów oraz zdegradowanych budynków, co ma przyczynić się do likwidacji istotnych problemów gospodarczych i społecznych na obszarze rewitalizowanym wynikającym z Lokalnego Programu Rewitalizacji;
- rewaloryzacja/modernizacja/adaptacja istniejącej zabudowy i rozwój przestrzeni publicznych;

9) Dostęp do wysokiej jakości usług publicznych – 94 540 582 euro

- inwestycje w edukację poprzez rozwój infrastruktury edukacyjnej i szkoleniowej;
- inwestycje w infrastrukturę zdrowotną i społeczną poprzez remonty i dostosowanie placówek ochrony zdrowia do potrzeb osób starszych i niepełnosprawnych; wyposażenie w sprzęt medyczny;
- inwestycje w infrastrukturę popularyzującą naukę i innowacje;
- inwestycje w infrastrukturę przedszkolną;

10) Regionalny rynek pracy - 213 839 002 euro

- wsparcie finansowe i doradczo-szkoleniowe osób planujących rozpocząć działalność gospodarczą;
- wspieranie usług opieki nad dziećmi do 3 roku życia (np. w żłobkach, klubach dziecięcych, u dziennych opiekunów lub niań);
- usługi rozwojowe dla przedsiębiorstw MŚP i ich pracowników świadczone w oparciu o podejście popytowe;
- wzrost aktywności zawodowej osób pozostających bez zatrudnienia, w szczególności długotrwale bezrobotnych, niepełnosprawnych, powyżej 50 roku życia, kobiet;
- podnoszenie kompetencji pracowników i pracodawców z sektora MŚP;
- realizacja programów profilaktycznych;

11) Włączenie społeczne - 150 588 235 euro

- aktywizacja osób wykluczonych oraz zagrożonych wykluczeniem społecznym zgodnie ze zindywidualizowaną ścieżką rozwoju;
- usługi skierowane do osób wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym przez podmioty integracji społecznej tj. centra integracji społecznej, kluby integracji społecznej, zakłady aktywności zawodowej oraz podmioty działające na rzecz aktywizacji społeczno-zawodowej;

- zwiększenie dostępności usług zdrowotnych poprzez programy profilaktyczne;
- zwiększenie dostępności usług społecznych dla osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, m.in. poprzez usługi specjalistycznego poradnictwa rodzinnego, asystenta rodziny czy wsparcie pieczy zastępczej;

15. Badania realizowane przez ROPS (OIS i ROT-OPS)

Systematycznie w Regionalnym Ośrodku Polityki Społecznej przeprowadzane są badania dotyczące aspektów rodziny oraz aktualnego systemu wsparcia tym środowiskom w województwie Warmińsko-Mazurskim. Badania przeprowadzane są przez Obserwatorium Integracji Społecznej i Regionalne Obserwatorium Terytorialne - Obserwatorium Polityki Społecznej.

2010

- Sytuacja dzieci i młodzieży w województwie warmińsko-mazurskim – diagnoza stanu zastanego;
- Problem wykluczenia społecznego dzieci i młodzieży z rodzin korzystających z pomocy społecznej na terenie województwa warmińsko-mazurskiego w ocenie pracowników socjalnych;

2011

- Sytuacja rodzin korzystających z systemu wsparcia pomocy społecznej w województwie warmińsko-mazurskim;

2012

- Sytuacja młodzieży zagrożonej wykluczeniem społecznym z terenu województwa warmińsko-mazurskiego;

2013

- Rodzinne formy pieczy zastępczej w województwie warmińsko-mazurskim – analiza wieloaspektowa;
- Ubóstwo w województwie warmińsko-mazurskim – charakterystyka zjawiska oraz działania podejmowane na rzecz ograniczenia problemu;
- Działania skierowane do osób starszych w gminach i powiatach województwa warmińsko-mazurskiego;
- Osoby starsze w województwie warmińsko-mazurskim – aktywność społeczna i korzystanie z pomocy społecznej;

2014

- Kontrakt socjalny w praktyce;
- Przemoc w rodzinie w województwie warmińsko-mazurskim – w poszukiwaniu rozwiązań problemu;

2015

- Diagnoza wybranych aspektów warunków życia środowisk popegeerowskich w województwie warmińsko-mazurskim.

IV. ANALIZA SWOT

W oparciu o diagnozę sytuacji rodzin w województwie warmińsko-mazurskim, Zespół ds. opracowania Programu dokonał analizy SWOT, wskazując mocne i słabe strony oraz szanse i zagrożenia, tj. czynniki wewnętrzne i zewnętrzne mające wpływ na funkcjonowanie rodzin.

Cel główny: Rodzina w województwie warmińsko-mazurskim silniejsza ekonomicznie, społecznie, kulturowo oraz wydolniejsza w pełnieniu funkcji opiekuńczo-wychowawczych	
<u>Mocne strony</u>	<u>Słabe strony</u>
<ol style="list-style-type: none"> 1. Młode społeczeństwo, dodatni przyrost naturalny. 2. Posiadane środki zewnętrzne. 3. Określone obszary rozwojowe (<i>Strategia rozwoju społeczno-gospodarczego województwa warmińsko-mazurskiego do 2025 roku</i> oraz <i>Strategia polityki społecznej województwa warmińsko-mazurskiego do 2020 roku</i>). 4. Uczelnie wyższe w regionie. 5. Rada ds. Rodzin Województwa Warmińsko-Mazurskiego powołana przez Marszałka Województwa Warmińsko-Mazurskiego. 6. Warmińsko-Mazurskie Dni Rodziny. 7. Rosnąca aktywność społeczności lokalnych na rzecz kształtowania wizerunku rodziny. 8. Rosnący poziom wykształcenie ludzi młodych. 9. Rozwój ekonomii społecznej w województwie. 10. Zaangażowanie się w działalność na rzecz rodziny organizacji pozarządowych. 11. Wprowadzenie Karty Dużej Rodziny (ogólnopolskiej i regionalnej), 12. Włączenie się samorządów do wydawania własnych kart dużej rodziny 13. Coraz lepsza współpraca pomiędzy podmiotami na rzecz rodzin 14. Tworzenie klimatu dla rozwoju działań prorodzinnych w województwie 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Niska świadomość roli rodziny oraz konieczności wspierania jej poprzez wdrażanie działań prorodzinnych w środowiskach lokalnych. 2. Mała aktywność środowisk przy opracowywaniu i wdrażaniu gminnych i powiatowych strategii polityki społecznej. 3. Słaba współpraca i współdziałanie podmiotów działających na rzecz rodziny (koordynacja). 4. Niskie poczucie odpowiedzialności za założoną rodzinę. 5. Słabe przygotowanie do pełnienia ról w małżeństwie i rodzinie oraz budowania więzi rodzinnych. 6. Zjawisko migracji i emigracji zarobkowej 7. Osłabienie więzi rodzinnych, w tym międzypokoleniowych 8. Rosnąca niewydolność rodziców w procesie wychowawczym. 9. Niewystarczające przekazywanie pozytywnych wzorców ze strony rodzin (przekazywanych pokoleniowo). 10. Zbyt roszczeniowa postawa i mała aktywność własna wielu rodzin. 11. Wysoki poziom długotrwałego bezrobocia i równocześnie niska aktywność zawodowa. 12. Słaba zdolność przystosowywania się do potrzeb rynku pracy 13. Wieloletowość 14. Brak czasu dla rodziny, ze względu na pracę zawodową (nadmierne obowiązki i obciążenie pracą) 15. Zbyt mała liczba firm wprowadzających elastyczny czas pracy 16. Niskie dochody z pracy. 17. Brak mechanizmów przeciwdziałających migracji młodych i wykształconych osób.

	18. Niskie kwalifikacje osób bezrobotnych. 19. Rozwinięta szara strefa 20. Niewystarczający dostęp do specjalistycznej pomocy dla rodzin z dziećmi z zaburzeniami rozwojowymi i zagrożonych niedostosowaniem społecznym
<u>Szanse</u>	<u>Zagrożenia</u>
1. Środki zewnętrzne (fundusze strukturalne). 2. Polityka państwa sprzyjająca lepszemu funkcjonowaniu rodziny 3. Rozwój ekonomii społecznej uwzględniony w polityce państwa. 4. Uregulowania prawne dotyczące rodziny (Ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, Ustawa z dnia 11 lutego 2016 r. o pomocy państwa w wychowywaniu dzieci). 5. Uregulowania prawne UE. 6. Przedmiot „Wychowanie do życia w rodzinie” realizowany przez szkoły.	1. Niewystarczające środki na realizację wdrażanych ustaw. 2. Wysokie koszty pracy. 3. Przepisy ograniczające możliwość skutecznej aktywizacji osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. 4. Kreowanie w mediach wzorców i zachowań negujących trwałość małżeństwa i rodziny jako wartości oraz lansujących inne rozwiązania. 5. Brak konsultacji projektów aktów prawnych ze specjalistami i podmiotami je wdrażającymi w obszarze rodziny 6. Brak spójności przepisów prawnych dotyczących rodziny

V. Cel główny, cele szczegółowe i działania *Wojewódzkiego Programu Polityki Prorodzinnej na lata 2012-2016* oraz wskaźniki osiągnięcia celów i podmioty realizujące.

Na podstawie dokonanej diagnozy sytuacji rodzin w województwie oraz na podstawie obowiązującego stanu prawnego, w oparciu o doświadczenia zawodowe specjalistów Zespołu Roboczego, zdefiniowano cel główny *Programu*.

Działania przewidziane w poszczególnych celach szczegółowych umożliwią realizowanie na szczeblu wojewódzkim oraz w środowiskach lokalnych polityki prorodzinnej, rozumianej jako stwarzanie warunków prawnych, ekonomicznych i społecznych umacniających rodzinę, zapewniających jej trwałość, rozwój oraz właściwe wypełnianie przez nią podstawowych zadań.

1. Cel główny *Programu*:

Rodzina w województwie warmińsko-mazurskim silniejsza ekonomicznie, społecznie, kulturowo oraz wydolniejsza w pełnieniu funkcji opiekuńczo-wychowawczych

2. Cele szczegółowe, działania i wskaźniki osiągnięcia celów *Programu*:

- **Cel szczegółowy I:** *Wzrost społecznej świadomości roli trwałego małżeństwa jako podstawy silnej i aktywnej rodziny*

Działanie 1: Wspieranie i promowanie właściwego przygotowania się do małżeństwa i rodzicielstwa.

Działanie 2: Inicjowanie wdrażania nowych form prowadzenia zajęć z przedmiotu „Wychowanie do życia w rodzinie” oraz doskonalenia w tym zakresie nauczycieli.

Działanie 3: Propagowanie przez Samorząd Województwa wydawnictw, stron internetowych, przekazów medialnych, ukazujących prawidłowy model życia małżeńskiego i rodzinnego.

Działanie 4: Badania dotyczące przygotowania i funkcjonowania małżeństwa i rodziny.

- Wskaźniki:

- Liczba i procent szkół realizujących zajęcia „Wychowanie do życia w rodzinie”;
- Liczba i procent uczniów uczestniczących w zajęciach „Wychowanie do życia w rodzinie”;
- Liczba uczestników kursów przedmałżeńskich;
- Liczba informacji promujących prawidłowy model życia małżeńskiego i rodzinnego umieszczonych na stronie internetowej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Warmińsko-Mazurskiego.
- Liczba badań dotyczących przygotowania i funkcjonowania małżeństwa i rodziny.

- Podmioty realizujące:

- Samorząd województwa, powiatów i gmin oraz ich jednostki organizacyjne;
- Uczelnie wyższe i szkoły;
- Kuratorium Oświaty w Olsztynie;
- Organizacje pozarządowe;
- Media;
- Kościoły i związki wyznaniowe.

- **Cel szczegółowy II:** *Wzrost społecznej świadomości roli rodziny jako podstawowego środowiska funkcjonowania człowieka*

Działanie 1: Inicjowanie opracowywania gminnych programów wspierania rodziny.

Działanie 2: Wspieranie inicjatyw prorodzinnych w zakresie pomocy w prawidłowym funkcjonowaniu rodziny i ukazywaniu pozytywnych wzorców.

Działanie 3: Inicjowanie, promowanie i współorganizowanie konferencji, konkursów, olimpiad i wystaw dotyczących rodziny.

Działanie 4: Propagowanie przez Samorząd Województwa wydawnictw, stron internetowych, przekazów medialnych ukazujących prawidłowy model życia rodzinnego.

Działanie 5: Wspieranie tworzenia w powiatach, miastach i gminach: Komisji ds. rodziny, Rady ds. rodziny oraz powoływania Pełnomocników/Doradców ds. rodziny przy prezydentach, starostach, burmistrzach i wójtach.

- Wskaźniki:

- Liczba gminnych programów dotyczących wspierania rodziny

- Liczba gminnych komisji ds. rodziny, rady ds. rodziny oraz pełnomocników/doradców ds. rodziny;
 - Liczba powiatowych komisji ds. rodziny, rady ds. rodziny oraz pełnomocników/doradców ds. rodziny;
 - Liczba konkursów dot. rodziny, organizowanych we współpracy z Samorządem Województwa;
 - Liczba informacji zamieszczonych w danym roku na stronie Urzędu Marszałkowskiego dotyczących rodziny;
 - Liczba gmin włączających się w kolejne edycje Warmińsko-Mazurskich Dni Rodziny;
 - Liczba powiatów włączających się w kolejne edycje Warmińsko-Mazurskich Dni Rodziny.
- o Podmioty realizujące:
- Samorząd województwa, powiatów i gmin oraz ich jednostki organizacyjne;
 - Organizacje pozarządowe;
 - Kościoły i związki wyznaniowe;
 - Grupy wolontariackie;
 - Uczelnie wyższe i szkoły.
- **Cel szczegółowy III:** *Wzrost umiejętności rodziców w procesie wychowania dzieci i młodzieży*
- Działanie 1: Inicjowanie, propagowanie i współudział w tworzeniu „Szkół dla rodziców i wychowawców”.
- Działanie 2: Inicjowanie, propagowanie i współudział w innych formach podnoszenia umiejętności wychowawczych i rodzicielskich
- Działanie 3: Promowanie i inicjowanie tworzenia placówek wsparcia dziennego prowadzonych przez JST oraz inne podmioty w formie opiekuńczej (w tym kół zainteresowań, świetlic, klubów i ognisk wychowawczych), specjalistycznej i w formie pracy podwórkowej, realizowanej przez wychowawców oraz promowanie współuczestniczenia rodziców w zajęciach.
- Działanie 4: Promowanie współpracy lokalnych podmiotów, m.in. przedszkoli, szkół, uczelni wyższych, parafii, ośrodków kultury, sportu z rodzicami w sprawach wychowawczych.
- Działanie 5: Promowanie tworzenia klubów i grup wsparcia dla rodziców.
- Działanie 6: Promowanie nowych form wsparcia rodziny, np. rodziny wspierające, asystent rodziny
- o Wskaźniki:
- Liczba gmin, na terenie których prowadzone są warsztaty w ramach programu „Szkoła dla Rodziców i Wychowawców”;
 - Liczba realizatorów (trenerów) programu „Szkoła dla Rodziców i Wychowawców” na terenie województwa Warmińsko-Mazurskiego
 - Liczba osób, które ukończyły warsztaty w ramach „Szkół dla Rodziców i Wychowawców”;
 - Liczba zajęć z zakresu podnoszenia umiejętności wychowawczych i rodzicielskich
 - Liczba placówek wsparcia dziennego prowadzonych przez JST oraz inne podmioty;

- Liczba klubów i grup wsparcia dla rodziców prowadzonych przez JST i inne podmioty.
 - Liczba asystentów rodziny i rodzin wspierających
- Podmioty realizujące:
- Samorząd województwa, powiatów i gmin oraz ich jednostki organizacyjne;
 - Organizacje pozarządowe;
 - Kościoły i związki wyznaniowe;
 - Uczelnie wyższe i szkoły.
- **Cel szczegółowy IV:** *Rodzina bardziej samodzielna ekonomicznie oraz aktywniejsza społecznie i zawodowo*
- Działanie 1: Promowanie aktywności dzieci, młodzieży i dorosłych ramach wolontariatu.
- Działanie 2: Wspieranie rozwoju podmiotów umożliwiających aktywne spędzanie wolnego czasu, zwłaszcza na terenach wiejskich.
- Działanie 3: Współpraca Samorządu Województwa z jednostkami organizacyjnymi pomocy społecznej, dotycząca form aktywizacji zawodowej rodzin
- Działanie 4: Promocja działań aktywizujących rodziny społecznie i zawodowo, finansowanych ze środków unijnych i innych.
- Działanie 5: Promowanie elastycznych form pracy i czasu zatrudnienia, korzystnych dla organizacji życia rodzinnego.
- Działanie 6: Upowszechnianie różnych form ekonomii społecznej wśród rodzin np. tworzenie spółdzielni socjalnych.
- Działanie 7: Promowanie usług skierowanych do rodzin wielodzietnych, np. w ramach programu „Warmia Mazury dla dużej rodziny”
- Wskaźniki:
- Liczba działań aktywizujących rodziny społecznie i zawodowo, realizowanych w oparciu o środki z Unii Europejskiej i inne;
 - Liczba uczestników projektów aktywizujących;
 - Procentowy udział aktywności zawodowej osób w województwie;
 - Liczba ośrodków wsparcia ekonomii społecznej;
 - Liczba spółdzielni socjalnych, CIS-ów, KIS-ów, MKIS-ów, ZAZ-ów i WTZ-ów;
 - Liczba wydanych kart gminnych i powiatowych i ogólnopolskich;
 - Liczba partnerów, którzy przystąpili do programu „Warmia Mazury dla dużej rodziny”
 - Liczba osób korzystających z usług w ramach programu „Warmia Mazury dla dużej rodziny”.
- Podmioty realizujące:
- Samorząd województwa, powiatów i gmin oraz ich jednostki organizacyjne;
 - Organizacje pozarządowe;
 - Kościoły i związki wyznaniowe;
 - Uczelnie wyższe i szkoły;
 - Media;

- Zrzeszenia pracodawców;
 - Przedsiębiorcy prywatni;
 - Podmioty ekonomii społecznej.
- **Cel szczegółowy V:** *Rodzina objęta szerszym i bardziej dostępnym wsparciem w środowisku lokalnym*
 - Działanie 1: Upowszechnianie konieczności wzmocnienia rodzin poprzez rozwój poradnictwa rodzinnego, w tym specjalistycznego oraz dostępności do specjalistów pracujących z rodziną, zwłaszcza na terenach wiejskich.
 - Działanie 2: Promowanie i wspieranie form i metod pracy z rodziną m.in. konferencja grupy rodzinnej - KGR, krótkoterminowa terapia skoncentrowana na rozwiązaniu problemu-TSR, pedagog ulicy, duszpasterze rodzin, asystenci rodzin, mediatorzy rodzinni.
 - Działanie 3: Promowanie i wspieranie działań na rzecz wyrównywania szans edukacyjnych dzieci i młodzieży oraz pomocy materialnej dla uczniów.
 - Działanie 4: Tworzenie partnerstw i zespołów interdyscyplinarnych na rzecz wspierania i ochrony rodziny.
 - Działanie 5: Rozwój infrastruktury i usług, w tym społecznych, w zakresie wspierania rodziny
 - Działanie 6: Współpraca jednostek samorządu terytorialnego, kościołów i związków wyznaniowych oraz organizacji pozarządowych w zakresie wspierania rodziny
 - Działanie 7: Profesjonalizacja kadr pomocy i integracji społecznej w ramach różnych form dokształcania (np. szkolenia, warsztaty, studia podyplomowe, kursy z zakresu pracy z rodziną).
 - Działanie 8: Wspieranie dzieci i młodzieży z rodzin migrujących zarobkowo.
 - Działanie 9: Promowanie skutecznych rozwiązań na rzecz poprawy jakości życia rodzin.
 - Wskaźniki osiągnięcia:
 - liczba poradni rodzinnych, w tym małżeńskich;
 - liczba rodzin objętych takim wsparciem jak konferencja grupy rodzinnej-KGR, krótkoterminowa terapia skoncentrowana na rozwiązaniu problemu-TSR, pedagog ulicy, duszpasterze rodzin, asystenci rodzin, mediatorzy rodzinni;
 - Liczba przeszkolonych pracowników jednostek organizacyjnych pomocy społecznej i organizacji pozarządowych w zakresie wspierania rodziny
 - Liczba dzieci i młodzieży korzystających ze stypendiów
 - Liczba zawartych porozumień o współpracy na rzecz rodzin
 - liczba zespołów interdyscyplinarnych
 - liczba usług, w tym społecznych zrealizowanych na rzecz rodziny
 - liczba świadczeń przyznanych z (eurosieroctwo)
 - Podmioty realizujące:
 - Samorząd województwa, powiatów i gmin oraz ich jednostki organizacyjne;
 - Uczelnie wyższe;
 - Kuratorium Oświaty w Olsztynie;

- Organizacje pozarządowe;
- Kościoły i związki wyznaniowe;
- Media;

VI. Realizacja oraz monitorowanie Wojewódzkiego Programu Polityki Prorodzinnej na lata 2017-2021.

1. Finansowanie Wojewódzkiego Programu Polityki Prorodzinnej na lata 2017-2021.

Warunkiem wdrażania Programu jest zapewnienie w corocznym budżecie Województwa Warmińsko-Mazurskiego określonych środków finansowych na realizację zadań przyjętych w Programie. Warto w tym miejscu wspomnieć także o obecnym okresie programowania. W ramach środków Regionalnego Programu Operacyjnego Warmia i Mazury na lata 2014-2020 zaplanowane zostały także środki finansowe, które ukierunkowane będą m.in. na osoby lub rodziny zagrożone ubóstwem lub wykluczeniem społecznym.

2. Harmonogram realizacji Wojewódzkiego Programu Polityki Prorodzinnej na lata 2017-2021.

Program będzie wdrażany na podstawie opracowanego harmonogramu, który co roku będzie uszczegóławiany w formie Planu pracy i realizowany przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Warmińsko-Mazurskiego. Program będzie realizowany przy współpracy z lokalnymi samorządami, instytucjami i placówkami, organizacjami pozarządowymi oraz innymi podmiotami, które zajmują się sprawami rodziny.

3. Monitorowanie Wojewódzkiego Programu Polityki Prorodzinnej na lata 2017-2021.

Program jest dokumentem otwartym. Informacji do przygotowania kolejnych Raportów z monitoringu realizacji Programu będą udzielały następujące podmioty:

- Wydział Polityki Społecznej Warmińsko-Mazurskiego Urzędu Wojewódzkiego,
- Departament Kultury i Edukacji Urzędu Marszałkowskiego Województwa Warmińsko-Mazurskiego,
- samorządy powiatów, gmin,
- Jednostki organizacyjne pomocy społecznej Województwa Warmińsko-Mazurskiego,
- Urząd Statystyczny,
- Wojewódzki Urząd Pracy w Olsztynie,
- Kuratorium Oświaty w Olsztynie,
- Warmińsko-Mazurski Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli,
- Organizacje Pozarządowe,
- Komenda Wojewódzka Policji w Olsztynie,
- i inne.

Monitorowanie *Programu* będzie odbywało się systematycznie co dwa lata w oparciu o przyjęte wskaźniki.

VII. Zespół ds. opracowania Wojewódzkiego Programu Polityki Prorodzinnej na lata 2012-2016

Lp. Imię i Nazwisko	Funkcja
1. Wiesława Przybysz	Dyrektor Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Warmińsko-Mazurskiego
2. Anna Daukszys	Przedstawiciel ROPS
3. Anna Włodkowska	Przedstawiciel ROPS
4. Waldemar Pałka	Sędzia wizytator Przedstawiciel Sądu Okręgowego w Olsztynie
5. Andrzej Hinz	Sędzia Przedstawiciel Sądu Rejonowego w Olsztynie
6. Alicja Ruszczyk	Prokurator Przedstawiciel Prokuratury Okręgowej w Olsztynie
7. Jolanta Marcinkewicz	Przedstawiciel Kuratorium Oświaty w Olsztynie
8. Ks. Dr Michał Tunkiewicz	Przedstawiciele Rady ds. Rodzin Województwa Warmińsko-Mazurskiego
9. Andrzej Taborski	
10. Aneta Kowalska- Siedlecka	Przedstawiciel Katolickiego Stowarzyszenia „Civitas Christiana”
11. Andrzej Ochlak	Starosta Nowomiejski Przedstawiciel Konwentu Powiatów Województwa Warmińsko-Mazurskiego
12. Małgorzata Gryzkowska	Dyrektor PCPR w Gołdapi. Przedstawiciel Konwentu Powiatowych Centrów Pomocy Rodzinie Województwa Warmińsko-Mazurskiego
13. Aneta Ruszczyk	Dyrektor Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Ełku, Przedstawiciel Konwentu Ośrodków Pomocy Społecznej Województwa Warmińsko-Mazurskiego
14. Marianna Szydlik	Wójt Gminy Dźwierzuty Przedstawiciel Związku Gmin Warmińsko-Mazurskich

15. Małgorzata Bojarowska	Przedstawiciel Komendy Wojewódzkiej Policji
w Olsztynie
16. Prof. Dr hab. Anna Zellma	Przedstawiciel Uniwersytetu Warmińsko-
Mazurskiego w Olsztynie
17. Barbara Wyłuddek	Stowarzyszenie Kobieta na PLUS
Przedstawiciel Organizacji pozarządowej
18. Lilia Wieremiej	Przedstawiciel Warmińsko-Mazurskiego
Oddziału Narodowego Funduszu Zdrowia
w Olsztynie